УДК 82—84(038)-161.1-512.141
ББК 82 (я2)
Н 17

Условные сокращения

башк. — башкирская
ғәр. — от арабского слова
устар. — устаревшее слово
рус. — русская
прост. — просторечие
≈ — знак, обозначающий смысловую приблизительность пословиц

Книгу в PDF формате сделала Салихова Р.А

Надршина Ф. А.
Н 17 **Русско-башкирский словарь пословиц-эквивалентов.** — Уфа: Китап, 2008. — 196 с.

ISBN 978-5-295-04401-4

Словарь включает около 2000 русских пословиц, поговорок и их башкирские соответствия.

В конце книги дается алфавитный список башкирских пословиц с номером основного корпуса.

Словарь предназначен для широкого круга читателей, в том числе для учащихся, студентов, преподавателей, переводчиков.

УДК 82—84 (038)-161.1-512.141
ТП — 076/08 **ББК 82 (я2)**

ISBN-978-5-295-04401-4
© Надршина Ф. А., 2008

ПРЕДИСЛОВИЕ

Пословицы и поговорки составляют важнейшую часть духовной культуры, речевого богатства многих народов. В краткой поэтической форме они затрагивают самые различные стороны человеческой жизни и пользуются у народов особым уважением: греки и римляне считали пословицы «господствующими мнениями», англичане и французы — «плодами опыта», испанцы — «врачеством души», русские — «крылатыми словами».[1] Многие тюркоязычные народы, в том числе башкиры, называли их «словами отцов и дедов», «словами древних».

К пословицам как к источнику крылатой народной мудрости обращались философы, писатели и поэты всех времен и народов. Высокий статус (авторитет) пословиц объясняется их познавательной и художественной ценностью, ибо в пословичных суждениях отражаются художественно-обобщенный, общественный и житейский опыт многих поколений, их мировоззрение, нравственные и эстетические идеалы, характер оценки жизненных явлений, поведенческих норм людей.

Вводимые в речь как готовые анонимные цитаты, пословицы, весьма часто обладающие переносным значением, в силу своей образности, лаконичности помогают яснее выразить мысль, полнее аргументировать доводы, украшают речь, делают ее живой, выразительной и меткой. Недаром гласит народная мудрость — «Красота подбородка — борода, красота речи — пословица» *(башк.)*, «Без углов дом не строится, без пословицы речь не молвится» *(рус.)*.

Исследователи, занимающиеся сравнительным изучением пословиц и поговорок разных народов, обратили внимание на то, что многие пословичные суждения по смыслу

---

[1] Иллюстров И. И. Жизнь русского народа в его пословицах и поговорках. 3-е изд. М., 1915.

сходны между собой, а некоторые из них совпадают не только по содержанию, но и по своему внешнему оформлению. (Последнее — часто встречающееся явление среди пословиц близкородственных языков).

Сходство пословиц разных народов обусловлено в одних случаях генетическими связями, в других — проявлением общих типологических закономерностей, в-третьих — историко-культурными связями. Г. Л. Пермяков, автор цикла работ по структурной паремиологии, главной причиной сходства пословиц считает логическое содержание пословичных изречений, характер передаваемых ими отношений между вещами, а разницу между ними видит в образном строе, в своеобразии их реалий и бытовых понятий.[2] Указанные положения не являются взаимоисключающимися, а наоборот, тесно связаны.

При сравнительном изучении пословиц и поговорок русского и башкирского народов обнаруживается различная степень сходства. Приняв за основу опробированный принцип распределения материала по сходству вербальных признаков[3], различаются три типа соответствий: 1) моноэквивалентные пословицы и поговорки (полное совпадение образов и лексических единиц: например, *Голодной курице снится просо (рус.). — Тауыҡ төшөнә тары күрә (баш.). — Ворон ворону глаз не выклюет (рус.). Ҡарға күҙен ҡарға суҡымай (башк.);* 2) смысловые параллели при частичном вербальном различии: *Чей конь, того и воз (рус.). Ат кемдеке булһа, йүгән шуныҡы (баш.). — Чей конь, того и уздечка.* Эти пословицы почти моноэквиваленты, разница только в одном слове: *воз — йүгән (уздечка); Не дал Бог свинье рогов, а бодуща была бы (рус.). Һөҙгәк һыйырға Хоҙай мөгөҙ бирмәгән (башк.). — Бодущей (бодливой) корове Бог рог не дал;* 3) семантические сходства при полном вербальном различии: *Случай надо ловить за волосы: ускользнет — не поймаешь (рус.). Ямғыр яуғанда силәгеңде тотоп ҡал (башк.). — Сумей подставить бадью, когда идет дождь.*

Пословиц, относящихся к типу моноэквивалентных, сравнительно немного, преобладают пословицы и поговор-

---

[2] Пермяков Г. Л. Избранные пословицы и поговорки народов Востока. М., 1968. С. 26.

[3] Созинова Э. М. Общее и специфическое в паремиях-эквивалентах (на материале башкирского, русского и английского языков). Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Уфа, 2006. С. 8—9.

ки, между которыми не существует отношения абсолютной эквивалентности.

Экономическое, культурное и языковое общение между народами создает предпосылки для взаимопроникновения фольклорных материалов, в том числе пословиц и поговорок. Такие пословицы, как *Ҡайҙа беҙ юҡ, шунда яҡшы — Там хорошо, где нас нет; Дуңғыҙҙы табынға ултыртһаң, аяғын өҫтәлгә һалыр — Посади свинью за стол, она и ноги на стол* (исконно башк. *Ишәк түшәк ҡәҙерен белмәҫ — Осел не будет знать цену перины*), вошли в состав башкирских через русский язык как кальки. Заимствования оформляются по нормам и правилам башкирского языка и законам поэтики афористических произведений.

В целом, в пословицах и поговорках с необычайной выразительностью запечатлены национальные особенности каждого народа, в то же время в них ярко отражено то общее, что сближает народы.

ФАНУЗА НАДРШИНА

РУССКИЙ АЛФАВИТ

РУС АЛФАВИТЫ

Аа	Жж	Нн	Фф	Ыы
Бб	Зз	Оо	Хх	ь
Вв	Ии	Пп	Цц	Ээ
Гг	Йй	Рр	Чч	Юю
Дд	Кк	Сс	Шш	Яя
Ее	Лл	Тт	Щщ	
Ёё	Мм	Уу	ъ	

БАШКИРСКИЙ АЛФАВИТ

БАШҠОРТ АЛФАВИТЫ

Аа	Ее	Ҡҡ	Пп	Фф	ъ
Бб	Ёё	Лл	Рр	Хх	Ыы
Вв	Жж	Мм	Сс	Һһ	ь
Гг	Зз	Нн	ҫ	Цц	Ээ
Ғғ	Ии	ң	Тт	Чч	Әә
Дд	Йй	Оо	Уу	Шш	Юю
Ҙҙ	Кк	Өө	Үү	Щщ	Яя

А

1. **Авось, да небось, да как-нибудь.**
   Сәпкә төймәһә — йәпкә.
   Тейһә — тейенгә, төймәһә — ботакка.

2. **Аппетит приходит во время еды.**
   Аш янында аш үтә.

Б

1. **Бабьему хвосту нет посту.**
   Ҡатын-ҡыҙҙың сырағы ҡырҡ,
   Бере янмаһа, бере яныр.

2. **Беда беду накликает.**
   Бәлә бәләгә ҡул бирә.

3. **Беда висит над головой.**
   Бәлә баш өҫтөндә,
   Ҡаза ҡаш өҫтөндә.

4. **Беда на беду, несчастье на несчастье.**
   Бәләһе артынан ҡазаһы эйәрә.

5. **Беда не приходит одна.**
   Бәлә-ҡаза яңғыҙ йөрөмәй.
   Ҡайғы килһә, игеҙ килә.

6. **Беда не по лесу ходит, а по людям.**
   Бәлә ағас башынан йөрөмәй, әҙәм башынан йөрөй.
   Сүп өҫтөнә сүмәлә.

7. **Беда приспела, наперед не сказалась.**
   Бәлә ҡыңғырау тағып килмәй.

8. **Бедность не порок.**
   Ярлылыҡтың ояты юҡ.
   Байлыҡ морат түгел,
   ярлылыҡ оят түгел.

9. **Беду не ждут, она сама приходит.**
Ҡайғы (бәлә) кешенән һорап килмәй.

10. **Беды мучат, да уму учат.**
Михнәт кейрәтә, аҡылға өйрәтә.

11. **Без болезни и здоровью не быть.**
Ауырымаҫ тән булмаҫ.

12. **Без ветра и дерево (камыш) не качается.**
Елһеҙ тирәк тә (япраҡ та) һелкенмәй.

13. **Без ветра камыш не качается.**
Елһеҙ тирәк һелкенмәй.

14. **Без веры — сатана.**
Өметһеҙ — шайтан.

15. **Без времени и рок не ударит.**
Ваҡыты етмәй яҙмыш сәғәте һуҡмай.

16. **Без дела жить — только небо коптить.**
Эшһеҙ ғүмер — утһыҙ күмер.

17. **Без денег на базар не ходят.**
Аҡсаһыҙ баҙарға бармайҙар.

18. **Без детей жить — только небо коптить.**
Балаһыҙ ғүмер — һүнгән күмер.

19. **Без друга — на сердце вьюга.**
Дуҫың янында булмаһа, донъяның йәме юҡ.

20. **Без корня и полынь не растет.**
Тамырһыҙ әрем дә үҫмәй.

21. **Без кота мышам раздолье.**
Бесәй булмаған ерҙә сыҫҡан ҡотора.

22. **Без му́ки нет науки.**
Белем алыу — энә менән ҡойо ҡаҙыу.

23. **Без отца — полсироты, а без матери — вся сирота.**
Атаһыҙ бала етем түгел, әсәһеҙ бала етем.

24. **Без труда не вынешь и рыбку из пруда.**
Хитланмай һыуҙан этләй ҙә тота алмаҫһың.
Һонолмай һыу ҙа эсеп булмай.

25. **Без труда нет плода.**
Аяғың тәп итмәй, ауыҙың сәп итмәй.
Бил бекмәй, белен дә бешмәй.

26. **Без порток, а в шляпе.**
Ыштанһыҙ билгә — ҡайыш бау.

27. **Без счастья и в лес по грибы не ходи.**
Уңмаған юлды ҡыума.

28. **Без хозяина дом сирота.**
Хужаһыҙ йортта бәрәкәт юҡ.

29. **Без языка нет Отчизны, без Отчизны нет жизни.**
Теле юҡтың иле юҡ, иле юҡтың көнө юҡ.

30. **Белая змея, черная змея — все та же змея.**
Йыландың ағы ла йылан, ҡараһы ла йылан.

31. **Белое очернить легко.**
Аҡты ҡарайтыуы еңел.

32. **Береги платье снову, а честь смолоду.**
Кейемде — яңы саҡтан, намыҫты йәштән һаҡла.
Мейес һалғас та аклана, намыҫ йәштән һаҡлана.

33. **Береженого Бог бережет.**
Һаҡланғанды һаҡлармын, — тигән (Алла).
Ауырыуҙы алдан ал.

34. **Бери быка за рога.**
Балыҡ тотһаң, башынан тот.

35. **Берись дружно, не будет грузно.**
Күмәк ҡулға эш түҙмәй.

36. **Берущему и шесть мало, дающему и пять много.**
Алғанға алты ла аҙ, биргәнгә биш тә күп.

37. **Беспечному сон сладок.**
Ҡайғыһыҙға йоҡо тәмле (йоҡо моң).

38. **Бесплатно только соловьи поют.**
Буштың атаһы үлгән.

39. **Бесстыжих глаз и дым неймет.**
Эт күҙе тетөн белмәҫ.

40. **Бесчестье хуже смерти.**
Үлемдән оят көсле.

41. **Бешеная собака и хозяина кусает.**
Эт ҡоторһа, эйәһен тешләй (талай).

42. **Били Фому за Еремину вину.**
Аҡ эт бәләһе ҡар(а) эткә.

43. **Бился, колотился, ничего не добился.**
Тулҡын тулап ярҙан сыға алмай.

44. **Битая посуда два века живет.**
Шығырлауыҡ ағас ҡырҡ йыл ултырыр.

45. **Битого все бьют.**
Баҫымсаҡты баҫмалатҡан күп булыр.
Йығылғанды туҡмаусы күп була.
Иығылған ағасҡа балта сабыусы күп була.

46. **Близок локоть, да не укусишь.**
Терһәк яҡын да — тешләп булмай.

47. **Блин — не клин, брюха не распорет.**
Аш — ашҡа, урыны — башҡа.

48. **Блины и то надоедают.**
Күп ашаһаң, бал да ялҡыта.
Күпкә китһә, майлы бутҡа ла туйҙыра.

49. **Блины пекут, так подмазывают.**
Майһыҙ таба ҡупмай.

50. **Богатому — как хочется,
а бедному — как можется.**
Хәлле — хәленсә, ярлы — дарманынса.

51. **Богатство — вода: пришла и ушла.**
Донъя малы — диңгеҙ ҡаны.
Байлыҡ — бер айлыҡ.

52. **Богатство на час, а ум до веку.**
Байлыҡ — бер айлыҡ,
аҡыл — мәңгелек.

53. **Богатство начинается с иголки.**
Байлыҡ башы — бер ҡаҙыҡ.

54. **Богатый совести не купит, а свою погубит.**
Байлыҡ кешенең күңелен ташҡа, күҙен аҡҡа әйләндерә.

55. **Богаты, так здравствуйте,
а убоги, так прощайте!**
Сәйем булһа — Сәйфи ағай,
сәйем булмаһа — кәк(е)ре лә бөк(ө)рө.

56. **Богатыря узнаешь на поле брани.**
Батыр яуҙа беленер (һыналыр).

57. **Бог даст день, даст и пищу.**
Йән биргәнгә йүн биргән.

58. **Бог даст, и в окно подаст.**
Яҙған ризыҡ теш һындырып керер.

59. **Бог-то Бог, да сам не будь плох.**
Аллаға ышан, үҙең ҡымшан.

60. **Бодливой корове Бог рог не дает.**
Һеҙгәк һыйырға (тәкәгә) Хоҙай мөгөҙ бирмәгән.

61. **Болезнь входит пудами, а выходит золотником.**
Ауырыуҙың килеүе ботлап булһа ла, сығыуы мысҡаллап.

62. **Болезнь проходит, а привычка — никогда.**
Ауырыу китһә лә, ғәҙәт китмәй.

63. **Болен — лечись, а здоров — берегись.**
Ауырыуҙы алдан ал.

64. **Болтуна язык до добра не доведет.**
Бәләне әҙәм теленән таба,
хайуан мөгеҙенән таба.
Ҡош тоҙаҡҡа томшоғо менән,
кеше теле менән эләгә.

65. **Больной и сам не свой.**
Имгә ҡалған имгәкле.

66. **Боль от раны пройдет, а от дурного слова никогда.**
Ҡул яраһы китә, тел яраһы китмәй.

67. **Больше знай, да меньше болтай.**
Күпте белһәң дә, әҙ һөйлә.

68. **Большой говорун — плохой работун.**
Күп һөйләгән, әҙ эшләр.

69. **Большому кораблю — большое плавание.**
Киң йылғаға — киң көймә.

70. **Болящий ждет здравия до смерти.**
Өмөтлө кен күрер, өмөтһөҙ гүр керер.

71. **Борода выросла, а ума не вынесла.**
Һаҡалы үҫкән, аҡылы үҫмәгән.
Ҡартайғансы аҡыл ултырмаған.

72. **Бояться воров — не держать коров.**
Сиҥерткәнән ҡурҡҡан иген икмәгән (икмәҫ).

73. **Брат ли, сват ли, а денежка не родня.**
Баш ҡәрҙәш булһа ла, мал ҡәрҙәш түгел.

74. **Бритва скрежет, а слово режет.**
Телдән тел уҙа, ҡулдан ҡул уҙа.

75. **Брось хлеб-соль за лес — после найдешь.**
Изгелек ерҙә ятып ҡалмай.

Изгелөк ит тә, һыуға һал — балыҡ белер,
балыҡ белмәһә, Халиҡ (Хоҙай) белер.

76. **Брюхо — злодей, до ада доведет.**
Тамаҡ тамуҡҡа төшөрә.

77. **Будет и на нашей улице праздник.**
Беҙҙең урамда ла байрам булыр әле.

78. **Будешь жив, будешь и сыт.**
Йән биргәнгә йүн биргән.
Асыҡ ауыҙ ас ҡалмаҫ.
Илдә сәпсек үлмәҫ.

79. **Будешь сладок — разлижут, будешь горек — расплюют.**
Йыуаш булһаң — баҫырҙар, уҫал булһаң — аҫырҙар,
уртаса уҫал булһаң — ил ағаһы яһарҙар.

80. **Будешь трудиться — будешь кормиться.**
Эшләгән — тапҡан, ауыҙына ҡапҡан.

81. **Будто из одной плахи вытесаны.**
Һүйған да ҡаплаған.

82. **Будь большой, а слушайся меньших.**
Бер олоно, бер кесене тыңла.

83. **Будь лишь мед, мух много нальнет.**
Бал булыуын булһа, себендәре әҙер тора.

84. **Будь своему слову хозяин.**
Әйткән һүҙеңә хужа бул.
Әйткән һүҙеңдә тора бел.

85. **Будь хоть пес, лишь бы яйца нес.**
Үгеҙ булмағайы сурт (черт) булһын,
балаларға һөт булһын.

86. **Был бы запевала, а подголоски найдутся.**
Башлаусыһы булһа, ҡеүәтләүсеһе табыла.

87. **Был бы хлеб, а зубы сыщутся.**
Аты булһа, йүгәне табылыр.
Арышы булһа, үлсәүе табылыр.

88. **Был, да сплыл.**
Ай күрҙе, ҡояш алды.

89. **Была бы голова, а шапка найдется.**
Башы булһа, бүрке табылыр.

90. **Была бы охота, заладится всякая работа.**
Эшләһәң, эш ҡарышмай.

91. **Была бы собака, а камень найдется.**
Әмәленә күрә ғәмәле.

92. **Была бы шея, а хомут найдется.**
Муйыны булһа, ҡамыты табылыр.

93. **Была не была!**
Ни булһа, шул булыр.

94. **Были бы пирожки, будут и дружки.**
Аш-һыу булһа, дуҫ-иш табыла.

95. **Было времечко, и мы ели семечки.**
Бар ине шәп саҡтар, кеҫә тулы борсаҡтар.

96. **Было, да быльем поросло.**
Булыры булган, буяуы уңған (һеңгән).

97. **Быстрого пса не любит лиса.**
Эт йүгереген бүре һеймәҫ.

В

1. **В бедах человек умудряется.**
Бәлә күргәндең белеге артыр.

2. **В борьбе силу одолевает ученье.**
Беләге йыуан берҙе йығыр,
белеме йыуан меңде йығыр.

3. **В воду глядит, а про огонь говорит.**
Үҙе ут сәсә, үҙе һыу һибә.

4. **В глаза ласкает, а за глаза лает.**

   Кереп ашымды ашай, сығып башымды ашай.

   Алдымда бер төрлө, артымда — икенсе.

5. **В гости собирайся, дома наедайся, в шелк одевайся.**

   Туйға барһаң, туйып бар, ебәк кейем (әйбер) кейеп бар.

6. **В гостях воля хозяйская.**

   Ҡунаҡ — хужаның ишәгә.

7. **В гостях хорошо, а дома лучше.**

   Ҡунакта рәхәт, өйҙә бәрәкәт.

8. **В деньгах корень всех зол.**

   Бәлә башы — бер аҡса.

9. **В долг брать легко, а платить тяжело.**

   Бурысҡа алыуы еңел булһа ла, түләүе ауыр (ҡыйын).

10. **В долгах, как в шелках.**

    Бурыс муйындан.

11. **В дороге хлеб не помеха.**

    Юлға сыҡһаң, өс көнлөк аҙығың янында булһын.

12. **В единении (единстве) — сила.**

    Береклектә — тереклек.

    Берлектә — көс.

    Ише күптең көсө күп.

    Күпселек ҡайҙа — көс шунда.

13. **В здоровом теле — здоровый дух.**

    Сәләмәт тәндә сәләмәт аҡыл.

14. **В игре и дороге узнаются люди.**

    Ир сәфәрҙә беленер.

15. **В каждой шутке есть доля правды.**

    Уйнап әйтелһә лә, уйлап әйтелгән.

    Уйнап һөйләһәң дә, уйлап һөйлә.

16. **В какой мешок свинью не суй, ее все равно слышно.**
Бүре балаһын бүреккә һалһаң да, урманға ҡарай (илөкмәй).

17. **В ком есть стыд, в том есть и совесть.**
Оят барҙа хая бар.

18. **В костюме Адама.**
Инәнән тыума шыр яланғас.

19. **В колхоз войдешь — богато заживешь.**
Яңғыҙ булып ни ҡырҙың? Колхоз булып, өй ҡорҙоң.
(пословицы советского периода)

20. **В лесу медведь, а в дому мачеха.**
Үгәй инә — һарымһаҡ.

21. **В лес дров не возят, в колодец воды не льют.**
Урманға утын тейәп бармайҙар.
Урманға утын ташымайҙар.

22. **В лихости и зависти нет ни проку, ни радости.**
Көнсөл көн күрмәҫ.

23. **В меду и подметку съешь.**
Май (бал) сабата йоттора.

24. **В мире жить — с миром жить.**
Илдә йәшәү — ил менән йәшәү.

25. **В незрелом яблоке вкуса нет.**
Өлгөрмәгән емештең тәме юҡ.

26. **В несчастье не унывай, а печаль одолевай.**
Ҡайғыға башың эймә.

27. **В нужде и кулик соловьем свищет.**
Башыңа төшһә, башмаҡсы булаһың.

28. **В нужде и соль сладкой кажется.**
Донъя баҫһа, тоҙ ҙа татлыға әйләнә.

29. **Во время оно.**
Нух заманында.

30. **Во всем знай меру.**
«Кәрәк»кә лә сама кәрәк.

31. **Во всех годах, да не во всех умах.**
Ат аҙғыны тайға эйәрә.

32. **Во всяком подворье свое поверье.**
Һәр илдең үҙ йолаһы.
Күпме ил — шунса йола.
Иле башканың дине башҡа.

33. **В огне брода нет.**
Уттың ялы-ҡойроғо юҡ.

34. **В одной руке двух арбузов не удержишь.**
Бер юлы ике кәмә ҡойроғон тота алмаҫһың.
Икө рәхәт бергә килмәй.

35. **В одном кармане смеркается, в другом заря занимается.**
Иомһа — йоҙроғонда, асһа — усында.

36. **В одно перо и птица не родится.**
Аттан ала ла тыуа, ҡола ла тыуа.

37. **В одно ухо влетает, в другое вылетает.**
Бер ҡолағынан (ҡолағымдан) керә, икенсеһенән сыға.

38. **Во многословии не без пустословия.**
Күп һүҙ — сүп һүҙ.

39. **В открытую дверь не ломятся.**
Асык ишекте шакып инмәйҙәр.

40. **В первый день гость — цветок, во второй — соловей, в третий — палку бери и бей.**
Ҡунаҡ өс көнгә — ҡунак, унан ары — муйнаҡ.

41. **В подполье и мышь геройствует.**
Үҙ ояһында эт тә юлбарыҫ.
Эт ояһында көслө.

42. **В поле и жук мясо.**
Ит күрмәгәнгә үпкә лә танһыҡ.
Булмаганда арыш икмәге лә күмәс (калас).

43. **В поле четыре воли.**
Дүрт яғың (яғы ла) ҡибла.

44. **В пустой бочке звону больше.**
Буш мисҡә ныҕыраҡ дыңғырлай.
Буш мисҡәнең (арбаның) дыңғыры ҙур (көслө).

45. **В работе «ох», а ест за трех.**
Эшкә булһа — «уф, табаным»,
Ашҡа булһа — «килтер табағым».

46. **В решете воду не носят.**
Иләк менән һыу ташымайҙар.

47. **В руке огонь горит.**
Ҡылды ҡырҡҡа яра.
Ҡар өҫтөндә ҡаҙан ҡайната.

48. **В своей конуре и собака сильна.**
Эт ояһында көслө.

49. **В своем гнезде и ворона коршуну глаза выклюет.**
Үҙ ояһында эт тә юлбарыҫ.

50. **В своем пепелище и курица бьет.**
Өйрәнгән ер яу ҡайтара.
Һәр кем үҙ өйөндә батша.

51. **В семье не без урода.**
Аттан ала ла тыуа, ҡола ла тыуа.
Атаға оҡшап ул тыумаҫ, инәгә оҡшап ҡыҙ тыумаҫ.
Ғаилә ғәрипһеҙ булмай.

52. **В сентябре и у воробья пиво.**
Сентябрҙә һин дә бер, мин дә бер.

53. **В сиротстве жить — только слезы лить.**
Яңғыҙ — ярлы, ғүмере — зарлы.

54. **В темноте и гнилушка светится.**
Һандуғас юҡ йылда ҡарға дан тотор.

55. **В тесноте, да не в обиде.**
Күңөлең киң булһа, тар ерғә лә һыйырһың.
Өйөм тар (ҡыҫыҡ) булһа ла, күңөлөм киң.

56. **В тихом омуте черти водятся.**
Тымыҙыҡ күлде ҡорт баҫыр.
Тымыҡ күлдә (һыуҙа) ҡорт уйнай (мыжғый).
Йыуаштан йыуан сыға (сыҡҡан).
— Өндәшмәҫтә ниҙәр бар?
— Урты тулы таштар бар.

57. **В Тулу со своим самоваром не ездят.**
Урманға утын ташымайҙар.

58. **В уборе и пень хорош.**
Ағас күрке — япраҡ, әҙәм күрке — сепрәк.

59. **В чем мать родила.**
Инәнән тыума шыр яланғас.

60. **В чернолесье не без зверя,**
в людях не без горя.
Урман — кейекһеҙ, әҙәм көйөкһеҙ булмаҫ.

61. **В чужих руках пирог больше, да и ломоть кажется толще.**
Кешенең (күршенең) тауығы ҡаҙҙай, ҡатыны ҡыҙҙай.

62. **В чужой душе — не вода в ковше, не разглядишь сразу.**
Кеше ҡауын түгел, эсен ярып ҡарап булмай.

63. **В чужой монастырь со своим уставом не ходят.**
Кем арбаһына ултырһаң, шуның йырын йырларһың.

64. **В чужом глазу сучок (соринку) видит, в своем — бревна не замечает.**
Үҙ босоғон* күрмәй, кеше босоғон ҡуймай.

---

* *Босоҡ* — ғәйеп, етешһеҙлек.

Кеше күҙендәге сүпте күргәнсе, үҙ күҙеңдәге бүрәнәне алып ҡуй.

65. **В чужую душу не влезешь.**
Кешенең эсенә кереп булмай.

66. **В чью телегу сядешь, того и песню поешь.**
Кем арбаһына ултырһаң, шуның йырын йырларһың.

67. **В шутку сказано, да всерьез задумано.**
Уйнап әйтелһә лә, уйлап әйтелгән.
Уйнап һөйләһәң дә, уйлап һөйлә.

68. **Вали кулем, потом разбери.**
Минән киткәнсе, эйәһенә еткәнсе.

69. **Вверх не плюй, себя пожалей.**
Үргә төкөрмә, битеңә төшөр.
Елгә ҡаршы төкөрмә, үҙеңә төшөр.

70. **Вдали все кажется лучше.**
Ағиҙелдең аръягында бер әнәгә бер һыйыр.

71. **Век протянется — всего достанется.**
Донъя бер алдын, бер артын күрһәтер.

72. **Велик осел, да воду возят,**
мал сокол, да на руках носят.
Баҡыр ҙур ҙа, ҡаҙан ямайҙар,
алтын бәләкәй ҙә, түшкә ҡаҙайҙар.

73. **Велико дело «спасибо».**
Бер рәхмәт мең бәләнән ҡоткара.

74. **Велик пень, да дурень.**
Ҡабыҡ ҡалын булһа ла, хаҡы бер тин.

75. **Велик свет, кого в нем только нет.**
Был донъяның кеме юҡ.

76. **Велик телом, да мал умом.**
Ҙурлыҡ буй менән түгел, уй менән.

77. **Вертит языком, что корова хвостом.**
Тел дә яңаҡ үҙендә.

78. **Веселись, играй, да дело знай.**

Уйнауын уйна, эшеңде лә уйла.

Уйна ла көл, эшләргә лә бөл.

79. **Весенний лед толст, да прост, осенний тонок, да цепок.**

Яҙғы боҙға яҫтыктай булһа ла ышанма,
көҙгө боҙға көҙгөләй булһа ла ышан.

80. **Весь сыт, а глаза голодны.**

Үҙе туйған, күҙе туймаған.

81. **Весенний день год кормит.**

Яҙғы көн йыл туйҙыра.

82. **Весна да осень — на дню погод восемь.**

Яҙғы көн — ярты аҡыл,
көҙгө көн — арт аҡыл.

83. **Ветра в рукавицу не поймаешь.**

Иләк менән һыу ташымайҙар.

84. **Ветром море колышет, молвою — народ.**

Илдә илле, береһенән-береһе елле.

85. **Вещь хороша новая, а друг — старый.**

Кейемдең яңыһы, дуҫтың иҫкеһе якшы.

86. **Взойдет солнышко и на наше окошко.**

Беҙҙең урамда ла байрам булыр әле.

Беҙҙең тәҙрәгә лә кояш төшөр әле.

87. **Взял у черта рогожу, отдашь бубен и кожу.**

Йүгән өҙһәң, ҡайыш түләрһең.

Йүкә өҙһәң, ҡайыш түләрһең.

88. **Взялся за гуж, не говори, что не дюж.**

Тәртә араһына бер кергәс, тарта алмайым, — тип торма.

89. **Видно птицу (сокола) по полету.**

Һандуғас һайрауынан билдәле.

90. **Видит на три аршина под землей.**
Ер аҫтында йылан көйшәгәнен дә белә.
Ете ҡат ер аҫтында йылан кейшәгәнен ишетер.

91. **Видит око, да зуб неймет.**
Күҙ күрһә лә, теш үтмәй.

92. **Видно мастера по работе.**
Балта оҫтаһы балтаһынан билдәле.
Оҫтаның ҡулы башҡа.
Һәләтлене һәнәк тотоуынан белеп була.

93. **Виноват не тот, кто ошибается, а тот, кто не признает свою ошибку.**
Хаталаныу ғәйеп түгел, хатаны танымау ғәйеп.

94. **Виноватый своей тени боится.**
Ғәйепле үҙ күләгәһенән үҙе ҡурҡа.

95. **Вино с разумом вместе не ходят.**
Араҡы яратҡан — аҡылын таратҡан.

96. **Вместе тесно, а врозь скучно.**
Йыраҡ булһа — кешнәшер,
яҡын булһа — тешнәшер.

97. **Вода мутнеет с истока.**
Һыу башынан болғана.

98. **Вода не вода, уха не уха.**
Ни он һыуы, ни тоҙ һыуы.

99. **Воду не мути, придется воды напиться.**
Ҡойоға текөрмә, аҙаҡ һыуын эсерһең.

100. **Воду толочь, вода и будет.**
Һыу яҙып, май сыҡмаҫ.
Сүбәк сәйнәп, май сыҡмаҫ.

101. **Возле печи постоишь — раскраснеешься, возле сажи — замараешься.**
Ҡаҙанға яҡын барһаң, ҡараһы йоғор,
яманға яҡын барһаң, бәләһе йоғор.

102. **Война — забава королей.**
Байҙың ыҙғышы, батшаның һуғышы бөтмәҫ.

103. **Волка ноги кормят.**
Бүрене аяғы туйҙыра.

104. **Волк волка не съест.**
Айыуҙы айыу ашамаҫ, бүрене бүре ашамаҫ.

105. **Волк в овечьей шкуре.**
Һарык тиреһе ябынған бүре.

106. **Волк линяет, но нрав не меняет.**
Суртандың үҙе үлһә лә, теше үлмәй.

107. **Волк не пастух, козел не огородник.**
Кәзәне кәбеҫтә ҡарауылларға ҡуймайҙар.

108. **Волков бояться — в лес не ходить.**
Бүренән ҡурҡһаң, урманға барма.

109. **Вольному — воля, а спасенному — рай.**
Киткәндәргә юл яҡшы, ҡалғандарға өй яҡшы.

110. **Вольно собаке на небо лаять.**
Ҡуян тауға үпкәләгән, тауҙың иҫендә лә юк.
Эт өрөр, бүре йөрөр.

111. **Вора миловать — доброго погубить.**
Яманға ярҙам иткән, яҡшыны ярҙан эткән.

112. **Вор лучше пожара.**
Бурҙан ҡала, уттан ҡалмай.

113. **Воробьев бояться — проса не сеять.**
Сиҫерткәнән ҡурккан иген икмәгән (икмәҫ).

114. **Ворона к вороне, а сорока к сороке.**
Ишәй ишө менән, Ҡушай ҡушы менән.
Ишәй ишен таба, Ҡушай ҡушын таба.

115. **Ворон ворону глаз не выклюет.**
Ҡарға күҙен ҡарға суҡымай.

116. **Вор у вора дубинку украл.**
Бурҙыҡын ҡараҡ урлаған.

117. **Вот вам Бог, вот вам и порог.**
Алдыңдан артың яҡшы.
Ана бара юлың!

118. **Вот где собака зарыта!**
Быуа нимәлә икән хикмәт!

119. **Вот тебе, бабушка, (и) Юрьев день!**
Иҫке ауыҙҙан яңы һүҙ.

120. **Вот тебе хомут да дуга, а я тебе не слуга.**
Көтөүсенең ялсыһы үлгән.

121. **Временем в горку, временем в норку.**
Бер йыл бүҙәнә һимерһә, бер йыл тартай һимерә.

122. **Временем и ломоть за целый хлеб.**
Йылына күрә йылан һурпаһы.

123. **Время деньги дает, а на деньги время не купишь.**
Ваҡыт менән аҡса табыла,
акса менән вакыт табылмай.

124. **Время идет, как водой несет.**
Үткән ғүмер — аҡкан һыу.

125. **Время не ждет.**
Ваҡыт көтмәй.

126. **Время не придет, и лист не опадет.**
Форсаты етмәй ағас япрағы ла еҙелмәй.
Ваҡыт етмәй сәскә атмай.

127. **Всем брат — никому не брат.**
Эттең дуҫы күп булыр,
йәненә файҙаһы юк булыр.
Ай менән көндәй, һәр кемгә берҙәй.

128. **Всему свое место.**
Һәр нәмәнең үҙ урыны.

129. **Всему своя причина.**
Һәр нәмәгә сәбәп бар.

130. **Всему свое время.**
Һәр нәмәнең үҙ ваҡыты.

131. **Все невесты хороши, откуда же берутся плохие жены?**
Бөтә ҡыҙҙар ҙа һәйбәт, алама ҡатындар ҡайҙан?

132. **Все минется, одна правда останется.**
Хәҡиҡәт утта ла янмай, һыуҙа ла батмай.

133. **Все может случиться: и богатый бедному стучится.**
Донъя — ҡуласа, әйләнә лә бер баҫа.

134. **Все течет, все меняется.**
Һәр нәмә үҙгәрә.

135. **Всю ночь собака на месяц пролаяла, а месяц того и не заметил.**
Ҡуян тауға үпкәләгән, тауҙың иҫендә лә юҡ.
Эт өрөр, бүре йөрөр.

136. **Всюду вхож, как медный грош.**
Асмаған ишегә, кермәгән тишеге юҡ.

137. **Всякая вещь хороша на своем месте.**
Һәр нәмә үҙ урынында яҡшы.

138. **Всякая курица своим голосом.**
Һәр ҡарға үҙенсә ҡарҡылдай.

139. **Всякая птица по-своему поет.**
Һәр ҡош үҙенсә һайрай.
Һәр кемдең үҙ йыры.

140. **Всякая работа мастера хвалит.**
Көслө — көсен, һөнәрле эшен күрһәтер.

141. **Всякая рука к себе загребает.**
Һәр ҡемдең бармагы үҙөнә табан кәк(е)ре.

142. **Всякая сорока от своего языка погибает.**
Тартай теленән таба (табыр).

143. **Всяк дурак хвалит свой колпак.**
Һәр кем үҙенә әллә кем.

144. **Всяк Демид себе норовит.**
Һәр кем үҙ кумәсенә кел тарта.

145. **Всяк Еремей про себя разумей.**
Юғарыға карап фекер ит,
түбәнгә карап шекер ит.

146. **Всякий смех о себе ударит.**
Келке келә етер, артынан һерә етер.

147. **Всяк кулик на своем болоте велик.**
Ерле — ерендә, йүкәле (екән) — күлендә.

148. **Всяк молодец на свой образец.**
Һәр кем үҙенсә уңа, үҙенсә туңа.

149. **Всякого слушать, да никому не поддаваться.**
Кешегә кәңәш ит, үҙ акылың менән эш ит.
Кешене тыңла, үҙеңсә эшлә.

150. **Всякое начало трудно.**
Эштө башлауы ғына ауыр, башлаһаң, эш карышмай.
Башлаған эш — бөткән эш.

151. **Всякое семя знает свое время.**
Вакыт етмәй сәскә атмай.

152. **Всякому мила своя сторона.**
Һәр кемдең үҙ яғы үҙенә кәҙерле.
Тыуған илдән туйған юк.
Ер тартмаһа, һыу тарта.

153. **Всякому свое и немыто бело.**
Терпе лә балаһын «йомшағым», — тип,
карға ла балаһын «аппағым», — тип һөйә.

154. **Всякому овощу свое время.**
Һәр емештең үҙ миҙгеле.

155. **Всякому свое дитя мило.**
Һәр кемдең үҙ балаһы үҙенә ҡәҙерле.

156. **Всякому свое счастье.**
Һәр кемдең үҙ бәхете үҙенә.

157. **Всякому своя обида горька.**
Һәр кемдең үҙ ҡайғыһы үҙенә кеслө.

158. **Всяк по-своему с ума сходит.**
Һәр кем үҙенсә табына, үҙенсә абына.

159. **Всяк сам себе загляденье.**
Ишәктең үҙ тауышы үҙенә моң.

160. **Всяк своему счастью кузнец.**
Кеше үҙ бәхетен үҙе таба.

161. **Всяк своим умом живет.**
Һәр кемдең үҙ аҡылы үҙендә.

162. **Выбирай жену не в хороводе, а в огороде.**
Ямғырҙа ат һайлама,
байрамда ҡыҙ һайлама.

163. **Выпьешь вина, так и убавится ума.**
Араҡы эскән — аҡылын эскән.

164. **Выше головы не прыгнешь.**
Үҙ самаңды үҙең бел.
Башыңдан юғары һикерә алмаҫһың.

165. **Выше неба не повесят, ниже земли не зароют.**
Күктән юғары аҫмаҫтар, ерҙән түбән күммәҫтәр.

166. **Вчерашнее не догонишь.**
Юғалған ваҡыт табылмай.
Үткәндәр кире ҡайтмай.

167. **Вяжись лычко с лычком, а ремешок с ремешком.**
Тибешкәндә лә тиң яҡшы.
Тибешеп торһаң да, тиңең менән тор.

Г

1. **Где беде быть, там ее не миновать.**
Күрәһен күрмәй, гүргә кереп булмай.

2. **Где больно — там рука, где мило — там глаза.**
Ауыртқан ерҙән ҡул китмәй, һөйгән йәрҙән күҙ китмәй.

3. **Где выросла сосна, там она и красна.**
Алтын сыҡҡан ерендә ҡәҙерле.

4. **Где дележ, там и грабеж.**
Өләш бар ерҙә үлеш бар.

5. **Где дети, там нет сплетни.**
Бала бар йортта ғәйбәт булмаҫ.

6. **Где гром гремит, там и разит.**
Таш төшкән урынында ауыр.

7. **Где иголка, там и нитка пройдет.**
Энә үткән ерҙән еп тә үтә.

8. **Где конь катается (валяется), там и шерсть остается.**
Ат аунаған ерҙә төк ҡала.

9. **Где красота, там и душа.**
Йәме барҙың йәне бар.

10. **Где родился, там и пригодился.**
Эт туйған өрендә, ир тыуған иләндә.
Илле — иләндә, ерле — өрендә.

11. **Где много говорят, там машины стоят.**
Күп һүҙ быҙау имеҙә.

12. **Где много слов, там мало дела.**
Теленә һалынған — эшендә абынған.
Күп һөйләгән аҙ эшләр.

13. **Где народ, там и правда.**
Халыҡ барҙа хаҡлыҡ бар.

14. **Где не свербит, нечего драть.**
Ҡысытмаған ерҙе тырнамайҙар.

15. **Где радость, там и горе.**
Ҡайғы-шатлыҡ бергә йөрөй.

16. **Где река глубже, там она меньше шумит.**
Тәрән йылға тын (тыныс) аға.
Тәрән йылға тын ағыр,
Һай йылға шаулап ағыр.

17. **Где слово застревает, там стрела пробивает.**
Һүҙ үтмәгән ерҙә уҡ үтә.

18. **Где совет, там и свет.**
Кәңәшле эш (ил) тарҡалмаҫ.

19. **Где тонко, там и рвется.**
Еп нәҙек еренән өҙөлә.

20. **Где хвост начало, там голова — мочало.**
Ҡойроҡ баштан алда йөрөмәй.

21. **Где хотенье, там и уменье.**
Теләге булған булдырған.
Теләк — эштең яртыһы.

22. **Главное не робеть, иначе удачи не видать.**
Ырғығанда икеләнмә — ҡоларһың.

23. **Глаза без души слепы, уши без сердца глухи.**
Күңел күҙе күрмәһә, маңлай күҙе — ботаҡ тишеге.

24. **Глаза — видят, уши — слышат.**
Күргән күҙҙең яҙығы юҡ.

25. **Глаза — зеркало души.**
Күҙ — күңелдең көҙгөһө.

26. **Глазами плачет, а сердцем смеется.**
Күҙе ялтырай, үҙе ҡалтырай.
Теле татлы, күңеле ҡатлы.

27. **Глаза боятся, руки делают.**
Күҙ ҡурҡаҡ, ҡул батыр.

28. **Глубоководная река богата рыбой, мелководная — ивой.**
Тәрән йылға балыҡҡа бай, һай йылға таллыҡҡа бай.

29. **Глупое слово скоро, да не споро.**
Йүләр һүҙгә йүгән юҡ.

30. **Глухому попу две обедни не служат.**
Аҙанды ике әйтмәйҙәр.

31. **Гнев не помощник.**
Асыу — бысаҡ, аҡыл — таяҡ.

32. **Гнет — не парит, переломит — не тужит.**
Үгеҙ үлһә — ит, арба ватылһа — утын.

33. **Гни дерево, пока молодо, учи ребенка, пока мал.**
Баланы баштан, талды йәштән бек.

34. **Гнилое слово от гнилого сердца.**
Һаҫыған ауыҙҙан һөрһөгән һүҙ сыға.
Ямандан яман һүҙ.

35. **Говорит день до вечера, а слушать нечего.**
Һүҙе һүҙгә оҡшамай, ауыҙы һүҙҙән бушамай.

36. **Говорит «направо», а глядит налево.**
Күҙе ялтырай, үҙе ҡалтырай.

37. **Говорить легко, делать трудно.**
Әйтеүе еңел, эшләүе ҡыйын.

38. **Говорить правду — терять дружбу.**
Тура әйткән туғанына ярамаған.

39. **Говоря про чужих, услышишь и про своих.**
Ауыҙың ни әйтһә, колағың шуны ишетер.
Ғәйеп һүҙ һөйләһәң, ғәйеп һүҙ ишетерһең.

40. **Год на год не приходится.**
Йыл йылға тура килмәй.

41. **Год поживет — рог наживет, два поживет — два наживет.**

Биш тинлек ҡуян — ун тинлек зыян.

Мөгөҙ тыуа килә сыҡмай, тора килә сыға.

42. **Гол, как сокол.**

Ауыҙын асһа, үпкәһе күренә.

43. **Голо, да гордо.**

Үҙөм ярлы, буйым ғәрле.

44. **Голодное брюхо ко всему глухо.**

Ас атаһын тыңламаҫ.

45. **Голодной куме все хлеб на уме.**

Иҫем-дәртем — Искәндәр.

46. **Голодной курице снится просо.**

Тауыҡ төшөнә тары керә.

47. **Голый разбоя не боится.**

Сисенгән һыуҙан ҡурҡмаҫ.

48. **Голь на выдумки хитра.**

Башыңа төшһә, башмаҡсы булырһың.

49. **Гони любовь хоть в дверь, она влетит в окно.**

Мөхәббәт таш ярыр.

50. **Гора с горой не сходятся, а человек с человеком сойдутся.**

Тау менән тау осрашмаһа ла,
кеше менән кешө осрашыр.

51. **Горбатого могила исправит.**

Ана һөтө менән кермәгән, тана һөтө менән кермәҫ.

Ярганатка көн юҡ, яманға им юҡ.

Бөкрөнө ҡәбер генә төҙәтер.

52. **Гордись не ростом, а умом.**

Буйың менән маҡтанма, уйың менән маҡтан.

Буй меңән түгел, уй менән.

53. **Горе заставит — бык соловьем запоет.**
Башыңа төшһә, башмаҡсы булаһың.

54. **Горе и радость вместе ходят.**
Ҡайғы-шатлыҡ бергә йөрөй.

55. **Горе не по лесу бродит.**
Ҡайғы ағас башынан йөрөмәй, әҙәм башынан йөрөй.

56. **Гору разрушает ветер, людскую дружбу — слово.**
Донъяны — ел, әҙәмде һүҙ боҙа.

57. **Горшок над котлом смеется, а оба черны.**
Йыртыҡ тишектән көлгән.
Абынған һөрөнгәндән көлгән.
Суйын сүлмәккә: «Йөҙөң ҡара», — тигән.

58. **Горшок об горшок сколько не бей, а масла не будет.**
Сүбәк сәйнәп май сыҡмаҫ.

59. **Горька работа, да сладок хлеб.**
Эшө ҡаты, икмәгө татлы.
Хеҙмәте ҡаты — өмеше татлы.

60. **Горького не едать — и сладкого не видать.**
Ҡыйынлыҡ күрмәй, рәхәтлек килмәй.

61. **Горя бояться — счастья не видать.**
Ҡайғынан ҡурҡһаң, шатлыҡ күрмәҫһең.
Ҡайғынан ҡурҡҡан шатлыҡ күрмәгән.

62. **Гость в первый день — золото, на другой — олово.**
Ҡунаҡтың көнө — өс, унан һуң йорт эйәһенә көс.
Ҡунаҡ кәҙерө — өс көн, дүртенсеһе үҙ башыңа.
Ҡунаҡ кәҙере өс көн, өс көндән һуң өйөңә ысҡын.
Ҡунаҡ — өс көнгә ҡунаҡ, өс көндән һуң өйөңә олаҡ.
Ҡунаҡ — өс көнгә ҡунаҡ, унан ары — муйнаҡ.

63. **Гость гости, а кошелек прости.**
Ҡунаҡ һорамай таптыра.

64. **Гость на гостя — хозяину радость.**

Бәхетленең ҡунағы бергә.

65. **Гость во двор, что есть — на стол.**

Килер ҡунаҡтың ҡарыны киң.

Ҡунаҡ һорамай таптыра.

66. **Гость невольный человек: где посадят, там и сидит.**

Ҡунаҡ — хужаның ишәге.

67. **Гость недолго гостит, да много видит.**

Ҡунаҡ әҙ ултырыр, күп һынар.

68. **Готовь сани летом, а телегу — зимой.**

Йәйгә керһәң — санаңды, ҡышҡа керһәң — арбаңды әҙерлә.

69. **Грех да напасть бороною ходят.**

Бәлә аяҡ аҫтында.

70. **Грех с орех, ядро с ведро.**

Себен теймәҫ, сер итер.

71. **Гречневая каша сама себя хвалит.**

Ишәктең үҙ тауышы үҙенә моң.

72. **Грибов ищут — по лесу рыщут.**

Бүрене аяғы туйҙыра.

73. **Гром не грянет, мужик не перекрестится.**

Инәһе үлмәй, сирмеш* суҡынмай.

74. **Гроша медного не стоит.**

Һуҡыр (бер) тин тормай.

75. **Грош к грошу — оно и капитал.**

Бер тин — бер аҡса, ике тин — күп аҡса.

Тин тинде һаҡлай.

---

* *Сирмеш* — мари.

Д

1. **Давши слово, держись, а не давши, крепись.**
Әйткән һүҙ — аткан ук.
Әйткән һүҙеңдә тора бел.
2. **Даешь руками, а получать (получаешь) ногами.**
Ҡулың менән биргәнде аяғың менән юллап алаһың.
3. **Дай голому холст, а он скажет: «толст».**
Хәйерсегә сәләм бирһәң, ямаулык (хәйер) һорай.
Хәйерсегә кыяр бирһәң, кәкре икән, тиер.
4. **Дай дураку яичко, он покатит и разобьет.**
Ҡуян бала тапкан, ҡуйыр урын тапмаған.
5. **Дай ему палец, а он всю руку откусит.**
Дуңғыҙҙы табынға ултыртһаң, аяғын еҫтәлгә һалыр.
6. **Дай с ноготок — попросит с локоток.**
Хәйерсегә сәләм бирһәң, ямаулык (хәйер) һорай.
7. **Дай яичко, да еще облупленное.**
Балык бирһәң, бәйләп бир, башын-күҙен сәйнәп бир.
8. **Далеко от очей, далеко и от сердца.**
Күҙҙән китһә, күңелдән китә.
9. **Дальше спрячешь — ближе найдешь.**
Йыраҡ йәшерһәң, якындан табырһың.
10. **Дарованному коню в зубы не смотрят.**
Дуҫ биргәндең тешен ҡарама.
Биргәндең битенә ҡарамайҙар.
11. **Даром и чирей не вскочет.**
Тиккә һыйыр ҙа мышнамай.
12. **Дают — бери, бьют — беги.**
Сакырған ергә бар, ҡыуған ерҙән кит.
13. **Дают ему грош, так вишь, не хорош.**
Эт эсенә һары май килешмәй.

14. **Дважды молоду не бывать.**
Йәшлек ике килмәй.

15. **Два медведя в одной берлоге не уживутся.**
Икә тәкә башы бер ҡаҙанға һыймай.

16. **Два сапога — пара.**
Ике ярты — бер бөтөн.
Ике һыңар — бер кейем.

17. **Двое в людях, да трое у соседа.**
Икеһе кешенеке, өсөһө күршенеке.

18. **Двое пашут, а семеро руками машут.**
Бөрәү ҡашығын яһай, берәү шул ҡашыҡ менән ашай.
Эшле — эш өҫтөндә, әрәмтамаҡ — әҙәм өҫтөндә.

19. **Девки скромны, так и парни сдержанны.**
Ҡыҙҙар йыйнаҡ булһа, егеттәр тыйнаҡ була.

20. **Делать как-нибудь, так никак и не будет.**
Вайымһыҙҙың эше алымһыҙ.

21. **Дело делу учит.**
Эш үҙе өйрәтә.

22. **Дело в руках — и хлеб в устах.**
Эше барҙың ашы бар.

23. **Дело мастера боится.**
Эш оҫтаһынан ҡурҡа.

24. **Дело не в кличке, а в птичке.**
Хикмәт атында (исемендә) түгел, затында.

25. **День гуляет, два больной,**
а на третий — выходной.
Ялҡауға ял бөтмәҫ.

26. **День долог, а век короток.**
Йыл оҙон, ғүмер ҡыҫҡа.

27. **Деньга деньгу бережет.**
Тин тинде һаҡлай.

28. **Деньга деньгу достает.**
Аҡса аҡсаны таба.
Тин янына тин һыя.

29. **Деньги без глаз.**
Аҡсаның күҙе юҡ.

30. **Деньги к деньгам идут.**
Аҡса аҡсаны таба.

31. **Деньги счет любят.**
Аҡса иҫәп ярата.

32. **Деньги не пахнут.**
Аҡсаның еҫе юҡ.

33. **Дерево гнется, пока молодое.**
Ағас йәш сағында бөгөлә.
Ағасты йәш сағында бөк.

34. **Дерево красно плодами, а человек — делами.**
Ағас емеше менән, кеше эше менән.

35. **Дерево смотри в плодах, а человека — в делах.**
Ағастың емешен, кешенең эшен ҡара.

36. **Детская душа, что свежая борозда: что посеешь, то пожнешь.**
Бала күңеле — аҡ ҡағыҙ.

37. **Дешево, да гнило, дорого, да мило.**
Осһоҙлоноң һурпаһы татымай.

38. **Дурная собака на ветер лает.**
Эт яманы буранда ҡотора.

39. **Дитя не плачет, мать не разумеет.**
Иламаған балаға имсәк бирмәйҙәр.

40. **Для брани ума не надо.**
Этлеккә тәһәрәт кәрәкмәй.

41. **Для милого дружка и сережку из ушка.**

Һин тигәндә, мин.

Һин тигәндә, мин яҡмаған мунсаға керергә әҙер.

42. **До поры, до времени не сеют семени.**

Ярап торорға йорт һалма, ярап торорға ҡатын алма.

43. **Добрая жена — веселье, а худая — зелье.**

Яҡшы ҡатын — йән аҙығы, яман ҡатын — баш ҡаҙығы.

44. **Добрая жена дом сбережет, а плохая — рукавом разнесет.**

Яҡшы ҡатын юҡтан ҡарын туйҙырыр,
яман ҡатын яңғыҙ атың һуйҙырыр.

45. **Добрая слава дороже богатства.**

Яҡшы исем малдан артыҡ.

46. **Доброго держись, а от худого удались.**

Яманға ялынма.

47. **Доброе дело и в воде не тонет.**

Алтын ерҙә ятмаҫ, яҡшылыҡ юлда ҡалмаҫ.

48. **Доброе дело не ржавеет.**

Изгелектең иртәһе-кисе юҡ.

49. **Доброе начало полдела откачало.**

Ниәт — ярты ғәмәл.

50. **Доброе слово, что вешний день.**

Яҡшы һүҙ — йән аҙығы, яман һүҙ — баш ҡаҙығы.

51. **Доброму слову нет предела.**

Өлгөлө һүҙгә үлсәү юҡ.

52. **«Добро пожаловать», а сам — за шапку.**

Үҙе ҡунаҡ саҡырған, үҙе баланға киткән.

Ире өмәгә әйткән, ҡатыны баланға киткән.

53. **Добро худо переломает.**

Ғәҙеллек менән золом бер ерҙә йөрөмәҫ.

54. **Добрый добру научает, а злой на зло наставляет.**
Яксыға эйәргән ялпайған, насарға эйәргән ҡартайған.

55. **Добрый конец — всему делу венец.**
Изге эштең аҙағы яҡшы.

56. **Добрый хозяин — господин деньгам, а плохой — слуга.**
Яҡшы хужа юҡты бар итер, яман хужа барҙы юҡ итер.

57. **Доведет нужда пить из лужи.**
Нужа бесән ашата.

58. **Доведется и нам песенку свою спеть.**
Беҙҙең урамда ла байрам булыр әле.

59. **Долго журавль летает, а мозолей не натирает.**
Йүгергәндән бурҙайҙың табаны туҙмай.

60. **Долго прожил, да ума не нажил.**
Йәше бар ҙа, аҡылы юк.
Йәше ҙур ҙа, аҡылы бәләкәй.

61. **Долг платежом красен.**
Алмаҡ күрке — бирмәк.
Алмаҡтын һалмағы бар.

62. **Дома лежать — мир не повидать.**
Өйҙә ятып ил күрмәҫһең.
Ил күреү — илле алтын.

63. **Домашняя дума в дорогу не годится.**
Өйҙәге иҫәпте баҙарҙағы хаҡ боҙа.

64. **Дом без детей — мазар (могила), дом с детьми — базар.**
Балалы өй — баҙар, балаһыҙ өй — маҙар.

65. **Дом вести — не бородой трясти.**
Донъя көтөү — йылға кисеү түгел.
Донъя көтөү — йөн тетеү түгел.

66. **Дом высок, да под ним песок.**
Өйө бейек, өйрәһе шыйыҡ (һыйыҡ).

67. **Домовников нет, так есть домовой.**
Буш ейгә ен эйәләшә.

68. **Домом жить — обо всем тужить.**
Донъя көткәс, тоҙ ҙа кәрәк.

69. **Дорого яичко к Велику (Христову) дню.**
Ҡыҙыл йомортҡа көнөндә ҡиммәт.

70. **Дорогу осилит идущий.**
Тәүәккәлләгән таш йоткан (ярған).

71. **Дорожные муки — хуже адских.**
Юл ғазабы — гүр ғазабы.

72. **Достается сычке от своего язычка.**
Тартай теленән таба (табыр).

73. **Дочернины детки милее своих.**
Балаң балаһы балдан татлы.

74. **Дочерьми красуются, сыновьями в почете живут.**
Ҡыҙ бала — йортка биҙәк, ир бала — йортка терәк.

75. **Драчливый петух жирен не бывает.**
Сәркәш әтәс һимермәҫ.

76. **Дрова рубят, щепки летят.**
Ат аунаған ерҙә тек ҡалыр.

77. **Друга испытывают один раз.**
Дуҫты мең тапкыр һынамайҙар.

78. **Другие времена — другие нравы.**
Заман башка — заң башка.

79. **Других не суди, на себя погляди.**
Кешене тикшермә, үҙенде бел.

80. **Друг лучше старый, а платье — новое.**
Кейемдең яңыһы, дуҫтың иҫкеһе якшы.

81. **Друг познается при рати да при беде.**
Дуҫтың дуҫлығы яуҙа беленер.
Дуҫтың дуҫлығы ҡара көндә беленер.

82. **Дружба — дружбой, а табачок — врозь.**
Дуҫың дуҫ булһын, иҫәбең дөрөҫ булһын.

83. **Друзья познаются в беде (несчастье).**
Дуҫыңдың кем икәнен бәлә килгәндә белерһең.
Дуҫ килгәндә беленмәй, бөлгәндә беленә.

84. **Думай не спеша, работай быстро.**
Әкрен уйла, тиҙ эшлә.

85. **Думы за горами, а беда за воротами.**
Хыял-маҡсат тау артында, бәлә-ҡаза ишек артында.

86. **Дурака и слепой замечает.**
Тоҙһоҙҙо күҙһеҙ ҙә белә.

87. **Дуракам закон не писан.**
Тилегә түрә юҡ.

88. **Дурака хоть в ступе толки, дураком и останется.**
Тилене килегә һалып төйһәң дә, тиле булыр.

89. **Дурак сам себя хвалит.**
Иҫәр үҙен маҡтар.

90. **Дурак, что мутовка: куда ни поверни, а сук напереди.**
Тинтәктең таяғы ҡырҡ, берерһе теймәһә, берерһе тейә.

91. **Дурная голова ногам покоя не дает.**
Башың эшләмәһә, аяғыңа ауырлыҡ.

92. **Дурного не спрашивай, сам скажет.**
Иҫәрҙән һорама, үҙе әйтер.

93. **Душа не одежда, наизнанку не вывернешь.**
Кеше ҡауын түгел, эсен ярып ҡарап булмай.

94. **Дым без огня не бывает.**
Утһыҙ тетен булмай.

95. **Дым отечества лучше, чем огонь на чужбине.**
Тыуған илдең әреме лә тәмле.

Е

1. **Его песенка спета.**
Ашарын ашаған, йәшәрен йәшәгән.
Булыры булған, буяуы уңған (һөңгән).
Ғүмере уҙған, күне туҙған.
2. **Едешь на день, бери хлеба на неделю.**
Юлға сыҡһаң, өс көнлөк (аҙналыҡ) аҙығың ҡалдырма.
3. **Ему про Фому, а он про Ерему.**
Һин уға бер нәмә әйтәһең, ул үҙөнекен һөйләй.
4. **Если ангел, то с крылышками, если черт, то с хвостом.**
Фәрештә булһа — ҡанатлы, шайтан булһа — ҡойроҡло.
5. **Если бы, да кабы, во рту бы росли бобы.**
«Дыр», «ҙыр»ға ҡош ҡунмай.
6. **Если в отаре овцы дохнут, паршивая коза становится вожаком.**
Бөсәй юҡ ерҙә сыскан ҡотора (түрә була).
7. **Если двое дерутся, добыча достанется третьему.**
Ике ҡарға талашһа, уҡсыға йөн була.
Ике эт талашҡанда, бер теләнсе ҡыуанған.
8. **Если делаешь, делай хорошо.**
Эшләһәң, якшы эшлә.
9. **Если днем не нашел, то ночью не найдешь.**
Иртә уңмаған кис уңмаҫ, кис уңмаған һис уңмаҫ.
10. **Если ложкой не наелся, языком не налижешься.**
Ашап туймағанды ялап туймаҫһың.
11. **Если уж упасть, то с хорошего коня.**
Йығылһаң да, ағастың аҫылынан (бейеғенән) йығыл.
12. **Если человека не знаешь, посмотри на его друга.**
Кешенең кем икәнен белгөң килһә, дуҫын һыңа.

13. **Ест — потеет, работает — холодеет.**

Ашҡа тиһәң — йән-фарман, эшкә тиһәң — «мин бармам».

14. **Ехал прямо, да попал в яму.**

Юл урауын белмәгән юлда илап ултырған.

15. **Ешь до поту, работай до ознобу — дело пойдет скоро.**

Ашағанда ҡолағың һелкенһен, эшләгәндә йөрәгең елкенһен.

16. **Ешь пирог с грибами, держи язык за зубами.**

Телеңде теш артында тот, ҡолағыңды киҫмәһен.

17. **Ешь, пока рот свеж, трудись, пока силы есть.**

Төшең барҙа ашап ҡал, көсөң барҙа эшләп ҡал.

18. **Ешь поменьше, проживешь дольше.**

Әҙ ашаһаң, күп йәшәрһең.

Ж

1. **Жадность — дьяволу родная сестра.**

Нәфсе менән шайтан бер атанан.

2. **Жадность к добру не приводит.**

Харам мал харап итә.

3. **Ждали из заморья, а прибыл из задворья.**

Күктән көткәнде ерҙән биргән.

4. **Ждать беду не легче кнута.**

Бәлә көткән күптән бәләле.

5. **Желанная работа — светлее солнца.**

Был донъяла ни татлы — йән һөйгән хеҙмәт татлы.

6. **Женщина без мужа, что конь без узды.**

Ирһеҙ ҡатын — йүгәнһеҙ ат.

7. **Жива — наша, умерла — богова.**

Үгеҙ үлһә — ит, арба ватылһа — утын.

Ике донъя — бер мөрйә.

8. **Живая кость мясом обрастает.**

Сыҡмаған йәндә өмөт бар.

9. **Живой пес лучше мертвого льва.**
Лучше рябчик в руках, чем глухарь на току.
Лучше яйцо сегодня, чем курица завтра.

Һауалағы торнанан ҡулыңдағы турғай (сәпсек) артыҡ.

Таңдағы тауыҡтан бөгөнгө йомортҡа артыҡ.

10. **Живых — почитай, умерших — поминай.**

Иҫәндәрҙең ҡәҙерен бөл, үлгәндәрҙең ҡәбөрен бел.

11. **Жизнь прожить — не поле перейти.**

Ғүмер итеү — сират күпере үтеү.

12. **Журавль в небе, а капкан на земле.**

Төлкө — тауҙа, эт — бауҙа.

З

1. **За Богом должок не пропадет.**

Ала ҡарҙа аласағың булһын.

2. **За большим погонишься и малое потеряешь.**

Күпте өмөт иткән әҙҙән ҡоро ҡалған.

3. **Заварил кашу, так не жалей и масла.**

Бутҡаһын бешергәс, майын йәлләмә.

4. **Заведи сперва хлевину, а там и животину.**

Атыңдан алда йүгәнеңде әҙерлә.

5. **Завистливый по чужому счастью сохнет.**

Көнсөлдөң йөрәген ят бәхете яндыра.

6. **За глазами, что за горами.**

Үҙе юҡтың күҙе юҡ.

7. **За двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь.**

Ике ҡуян артынан ҡыуһаң, береһен дә тота алмаҫһың.

8. **За дело — не мы, за работу — не мы,**
а поесть, поплясать — против нас не сыскать.

Эшкә тигәндә юк дарман, ашка тигәндә — йән-фарман.

9. **За добро худом не отвечают.**

Аш атҡанға таш атма.

10. **За лесом видит, под носом не видит.**

Урман артындағын күрә, бүрек аҫтындағын күрмәй.

11. **За морем телушка — полушка, два рубля перевоз.**

Ағиҙелдең аръяғында бер энәгә бер һыйыр.

Алыҫтағы шаф була, бара-бара саҡ була.

12. **За недобрым пойдешь, на беду набредешь.**

Яманға тарыма, тарыһаң арыма.

13. **За одного ученого трех неученых дают.**

Бер ғалимгә өс наҙанды алмаштырмайҙар.

14. **За смелым удача бежит.**

Ҡыйыулыҡ — ярты ырыҫ (бәхет).

15. **За совесть да за честь — хоть голову снесть.**

Данымды юйғансы, башымды юй.

16. **За честь — хоть голову с плеч.**

Ирҙе намыҫ үлтерә (ҡартайта).

17. **За что ни возьмется, все кипит.**

Егәрленең ҡулы ете (егерме).

18. **За чужим хмелем что-нибудь смелем.**

Туй уңайы менән тун бөтәйә.

19. **Завези на пар навоза — снопы валиться будут с воза.**

Тиреҫ сығарһаң ереңә, ташып бөтөрә алмаҫһың өйөңә.

20. **Задние колеса наперед не катятся.**

Ал тәгәрмәс ҡайҙан тәгәрәһә, арт тәгәрмәс шунан тәгәрәр.

21. **Задним умом каждый богат.**

Артҡы аҡылға кем дә бай.

22. **Задор берет, да мочи нет.**

Дәрт бар, дарман юҡ.

23. **Задор прореху рвет.**

Дәртлө дарманын табыр.

24. **Зажила рана, а все рубец есть.**

Уты һүнһә лә, ҡуҙы ҡала.

25. **Займует, так святушка сват, а занял, так и черт не брат.**

Алганда — бисмилла, биргәндә — әстәғәфирулла.

26. **Залез в богатство — забыл и братство.**

Атка менгәс, атаһын танымаған.

27. **Замеси, да в рот положи.**

Алма беш, ауыҙыма төш.

28. **Замуж идет — песни поет, а вышла — слезы льет.**

Ҡыҙ саҡ — солтан саҡ, килен саҡ — олтан саҡ.

29. **Запас беды не чинит.**

Барҙың зыяны юҡ (теймәй).

30. **Запас мешку не порча.**

Бар янына бар һыя.

31. **Заработанные деньги — золото, выпрошенные — бумага.**

Эшләп алған аҡса — алтын, бүлеп биргән аҡса — ҡағыҙ.

32. **Заставь дурака Богу молиться, он и лоб расшибет.**

Иҫәргә дим бир, ике ҡулына суҡмар бир.

33. **Засыпь правду золотом, а она всплывет.**

Дөрөҫлөк ерҙә ятмаҫ.

34. **Затеял шутку, потерял лисью шубку.**
Уйындан — уймаҡ, табанан — ҡоймаҡ.

35. **Захотел от кошки лепешки, от собаки — блинов.**
Эт ауыҙынан һөйәк алып булмаҫ.
Алырһың эт ауыҙынан һейәк!

36. **Здоров на еду, да хил на работу.**
Ялҡау әҙ эшләй, әҙ эшләһә лә, күп тешләй.
Ялҡау кеше аш янында ат кеүек, эш янында ят кеүек.

37. **Здоровый больного не разумеет.**
Ас хәлен туҡ белмәҫ.

38. **Здоровье дороже богатства.**
Таҙалығың — байлығың.
Һаулыҡ байлыҡтан ҡиммәт.

39. **Земля кормит людей, как своих детей.**
Кейендергән дә — ер, туйындырған да — ер.

40. **Земля не клином сошлась.**
Илдең итәге киң.

41. **Злая жена сведет мужа с ума.**
Яман ҡатын ир ҡартайтыр.

42. **Злая жена — та же змея.**
Яман ҡатын — шайтан ҡамсыһы.

43. **Зло да зло не сделают добра.**
Яуызлыҡ яуызлыҡҡа тарта (юлыҡтыра).
Таш менән атҡанға аш менән ат.

44. **Зло рождает зло.**
Уттан — ут, үстән үс үрсей.
Яуызлыҡ яуызлыҡ тыуҙыра.

45. **Злые языки — острый меч.**
Уҫал тел — утлы киҫәү.

46. **Злые языки — страшнее пистолета.**
Уҫал тел ҡоралдан хәтәр.

47. **Змея змее на хвост не наползет.**
Айыуҙы айыу ашамаҫ, бүрене бүре ашамаҫ.

48. **Знай во всем меру.**
Ашка ла бар бер сама.

49. **Знай, сверчок, свой шесток.**
Үҙ урыныңды үҙең бел.

50. **Знание дороже золота.**
Ғилем байлыктан кәҙерлерәк.

51. **Знать золото и на грязи.**
Алтын баткакта ла ялтырай.

52. **Знать Феклу по рылу мокру.**
Май сүлмәге тышынан билдәле.

53. **Золотая клетка соловью не потеха.**
Ҡошка алтын ситлек тә зиндан.

54. **Золотая пора — молодые года.**
Бала сак — баллы сак.

55. **Золото и в болоте светится.**
Алтын ерҙә ятһа ла, тут төшмәҫ.
Гәүһәр төндә лә күренә.

56. **Золото как не черни, черным не будет.**
Алтынды бысраҡка буяу менән ҡәҙере китмәй.

И

1. **И веник в бане господин.**
Үҙ йортонда алйот та хужа.

2. **И в напраслине, что в деле, люди погибают.**
Кеше һүҙе кеше үлтерә.

3. **И воеводе нужен покой.**
Батырға ла ял кәрәк.

4. **И волки сыты, и овцы целы.**
Бүре лә туҡ, ҡуй ҙа төүәл.

5. **И ворона воронят хвалит.**
Ҡарға ла балаһына «аппагым», тиер,
терпе лә балаһына «йомшагым», тиер.

6. **И глупый иногда молвит слово в лад.**
Ахмактың да бер акыллы һүҙе булыр.

7. **И глух, и нем — греха не всем.**
Белмәгәндең беләге тыныс.

8. **И дело с концом.**
Тун да киттө, тауыш та бөттө.

9. **И дрова без поджогу не горят.**
Ут һалмаһаң, утын да янмай.

10. **И дураки иногда дельное говорят.**
Ахмактың да бер акыллы һүҙе була.

11. **И дым отечества сладок.**
Үҙ илөмдең төтөнө лә тәмле.

12. **И красное солнышко на всех не угождает.**
Кешегә ай менән ҡояш та ярамай.

13. **И конь на свою сторону рвется.**
Ат әйләнеп, тейәгең табыр.

14. **И лаской, и таской.**
Көй ҙә кәрәк, сөй ҙә кәрәк.

15. **И мал пенек, да воз опрокидывает.**
Күренмәгән түңгәк арба (сана) ауҙарыр.
Түңгәк бәләкәй булһа ла, арба ауҙара.

16. **И медведя изневолишь, так в ноги кланяется.**
Эттең ҡойроғона баҫһаң, «еҙнә», ти.

17. **И много друзей, да нет дружка.**
Эттең дуҫы күп булыр, йәненә файҙаһы юк булыр.

18. **И мы не лыком шиты.**
Беҙ ҙә төшөп ҡалғандарҙан түгел.

19. **И на большие умы живет промашка.**
Ат һөрөнмәй, ир яңылышмай булмаç.

20. **И на доброго коня спотычка бывает.**
Дүрт тояҡлы ат та (мал да) һөрлөгә.

21. **И на елку бы лез, и ног бы не ободрал.**
Һыуға ла төшһөн, ҡоро ла сыҡһын.
Тун да булһын, мул да булһын.

22. **И на Машку бывает промашка.**
Хан ҡыҙында ла хата була.

23. **И на солнце есть пятна.**
Ҡояшта ла тап бар.

24. **И не узнаешь вдруг, что творится вокруг.**
Ата улды, инә ҡыҙҙы белмәй.

25. **И пальцы на руках не равны.**
Бармаҡтар ҙа тигеҙ түгел.

26. **И пес перед хлебом смиряется.**
Аш алдында баш эйелә.

27. **И петух на своем пепелище храбрится.**
Үҙ сүплегендә әтәс тә батыр.

28. **И плачешь, да пляшешь.**
Ни саранан бисара.

29. **И по рылу знать, что Сазонтом звать.**
Исеменә күрә есеме.

30. **И поскользнется, да не перевернется.**
Өс таған таймаç, тайһа ла аумаç.

31. **И сам не зазнавайся, и других не унижай.**
Үҙеңде ҙурлама, кешене хурлама.

32. **И свата жаль, и себя-то жаль.**
Үҙем дә йәл, малай ҙа.

33. **И собака помнит, кто ее кормит.**
Якшылыктың кәҙерен эт тә белә.

34. **И у мышки своя норка.**
Сысҡандың да үҙ ояһы бар.

35. **И у стен есть (бывают) уши.**
Стенаға ышанма, ботаҡ күҙе бар.

36. **И хочется, и колется.**
Үҙе ҡурҡа, үҙе йолҡа.

37. **Иван на Петра, Петр на Якова, Яков на всякого.**
Ғәли — Вәлиғә, Вәли — Ғәлигә.
Эт — эткә, эт — ҡойроҡҡа, ҡойроҡ — һыртҡа.

38. **Игра не доведет до добра.**
Уйындан уймаҡ сыға.

39. **Иди, да оглядывайся назад.**
Алдыңды бер ҡара, артыңды биш ҡара.

40. **Из блохи не делай верблюда.**
Төймәләйҙе дөйәләй итмә.

41. **Из грязи в князи.**
Герәздән кенәз булған.
Һәнәктән көрәк булған.

42. **Из двух зол выбирай меньшее.**
Ауыртмаған яғыңды ҡара.
Ике ямандың арыуырағын һайла.

43. **Из избы сору не выноси, а под лавку копи.**
Өйөңдәген ситкә сығарма.
Өйөңдәге сүпте тышҡа сығарма.

44. **Из искры возгорится пламя.**
Осҡондан ялҡын сыға.

45. **Из кобыл да в клячи.**
Аттан төшөп ишәккә атланмайҙар.

46. **Из крошек — кучка, из капли — море.**

Күл тамсынан йыйыла.

47. **Изобилие не чума.**

Артыҡ дәүләт күҙ сығармаҫ.

48. **Из огня да в полымя.**

Уттан ҡасып — ялкынға,
болоттан ҡасып ямғырға юлыҡҡан.

Айыуҙан ҡасҡан — бүрегә.

49. **Из одного теста сделаны (слеплены).**

Икеһе лә бер сыбыҡтан ҡыуылған.

50. **Из одной плахи вытесаны.**

Икеһе бер сыбыҡтан ҡыуылған.

51. **Из одной овчинки шубу не сошьешь.**

Бөр тиренән тун булмай.

52. **Из песни слова не выкинешь.**

Йырҙың йыртығы юҡ.

53. **Из пустяков, да много шуму.**

Юҡтан сыҡҡан ығы-зығы.

54. **Из «спасибо» шубу не сошьешь.**

«Рәхмәт»тән тун тегеп булмай.

55. **Иное время — иное бремя.**

Заман башҡа — заң башҡа.

56. **Искреннее раскаяние — половина исправления.**

Ҡайтып килеп өйөрөн тапһа, аҙашҡан малды әрләмә.

Ҡайтып килеп өйөрөн тапһа, аҙашҡан малда ғәйеп юҡ.

Мөңрәп килгән һыйырҙың мөгөҙөн бәреп һындырма.

57. **Искру туши до пожара,беду отводи до удара.**

Утты ваҡытында һүндер.

58. **Их водой не разольешь.**

Араларынан ел дә үтмәҫ.

59. **Ищущий друга без изъяна останется без друга.**
Ғәйепһеҙ аш эҙләмә — ас ҡалырһың,
ғәйепһеҙ дуҫ эҙләмә — яңғыҙ ҡалырһың.

К

1. **К больному теленку все мухи льнут.**
Сирлегә себен эйәләшә.

2. **К каждой бочке затычка.**
Тауыға — терәү, йыртыҡҡа — ямау.

3. **К пирогам идут, а от работы бегут.**
Эшкә тигәндә юҡ дарман, ашҡа тигәндә, йән-фарман.

4. **К чему руки не приложит, все кипит.**
Ҡар өҫтөндә ҡаҙан ҡайната.

5. **Кабы знал, где упасть, (так) соломки бы подстелил.**
Ҡайҙа йығылырымды белһәм, һалам түшәп ҡуйыр инем.
Атайымдың үлерен белһәм, ярты икмәккә һатыр инем.

6. **Каждое дело — на свой лад.**
Һәр эштең үҙ яйы.

7. **Каждому своя милая — самая красивая.**
Һәр кемдеке үҙенә, айҙай күренер күҙенә.

8. **Каждый в свою нору тянет.**
Һәр кем үҙ тирмәненә һыу ҡоя.
Һәр кем үҙ күмәсенә көл тарта.

9. **Каждый калека по-своему хромает.**
Һәр кем үҙенсә табына, үҙенсә абына.

10. **Каждый цветок своим запахом.**
Һәр сәскәнең үҙ еҫе.

11. **Каждый судит со своей каланчи.**
Һәр кем үҙ төнлөгөнән ҡарап фекер йөрөтә.

12. **Каждый является кузнецом своего счастья.**
Һәр кем үҙ бәхетенә үҙе сәбәп.

13. **Как аукнется, так и откликнется.**
Ҡешегә ни ҡылһаң, алдыңа шул килер.
Үҙ ҡылғаның үҙеңә ҡайта.
Яҡшылыҡ ҡылһаң да, яманлыҡ ҡылһаң да үҙеңә ҡайтыр.
Эт этлеген иткән — үҙ башына еткән.

14. **Как веревочке ни виться, а концу быть.**
Сыуалған ептең дә бер осо була.

15. **Как (сколько) волка ни корми, (а) он все в лес глядит.**
Бүре балаһын бүреккә һалһаң да урманға ҡарай.

16. **Как две капли воды (похожи).**
Ике тамсы һыу кеүек (бер-береһенә оҡшаған).

17. **Как корове седло.**
Һыйырға септә килешмәй.

18. **Как человек живет, так и умирает.**
Йәшәүенә ҡарап үлеме.

19. **Как нам жениться, так и ночь коротка.**
Беҙ ейләнгәс, төндәр ҡыҫҡарҙы.

20. **Как ни крои, а швы наружу.**
Ҡырын эш ҡырҡ йылдан һуң да беленә (беленер).

21. **Как подумаешь, ум за разум заходит.**
Уйлаһаң, уйылып китерлек.

22. **Как рожены, так и заморожены.**
Алтылағы — алтмышта.

23. **Как человек чего захочет, так он о том похлопочет.**
Теләге булһа, сараһы табыла.

24. **Каким бы острым ни был кинжал, человеческий язык острее.**
Тел ҡылыстан үткер.

25. **Какова береста, таков и короб.**
Күлөнә ҡарап ҡамышы.

26. **Какова дровница, такова ей и дворница.**
Силәгенә күрә ҡапҡасы.
Атына күрә арбаһы.

27. **Какова деревня, такова и обрядня.**
Еренә ҡарай йыланы, тауына ҡарай боланы.

28. **Какова матка, таковы и детки.**
Анаһына ҡарап балаһы.
Инәне күреп, ҡыҙ үҫер, атаны күреп, ул үҫер.
Арғымаҡтан ат тыуа, ҡандаланан бет тыуа.

29. **Какова от пса ловля, такова ему и кормля.**
Эшенә күрә ашы.

30. **Какова пава, такова ей слава.**
Ашына күрә табағы, балына күрә ҡалағы.

31. **Какова пелена*, такова ей и цена.**
Бүҙәнәнең үҙенә күрә бағраһы.

32. **Какова плата, такова и работа.**
Хаҡына күрә эше, тырмаһына күрә теше.

33. **Каков батька, таков и сын.**
Атаһына ҡарап, ул үҫер,
инәһенә ҡарап, ҡыҙ үҫер.

34. **Каков в гнезде, таков и в полете.**
Ояһында ни булһа, осҡанында шул булыр.

35. **Каков гость, таково ему и угощение.**
Ҡунағына ҡарап хермәте.

36. **Каков грех, такова и расплата.**
Гонаһына күрә язаһы.
Яҙығына күрә язаһы.

---

* *Пелена* — здесь в первоначальном значении слова: кусок ткани, то, во что пеленают (С. И. Ожегов. 1995. С. 488).

37. **Каков корень, таков и отпрыск.**
Ағас тамырына ҡарап үҫә.

38. **Каков мастер, такова и работа.**
Оҫтаның ҡулы башҡа.
Һәләтлене һәнәк тотоуынан белеп була.

39. **Каков мастер, таков и успех.**
Эш белгәнгә уңыш юлдаш.

40. **Каков ни будь пень, а все за ним тень.**
Ҡайҙа барһаң да, ҡара һаҡалың артыңдан ҡалмай.

41. **Каково волокно, таково и полотно.**
Ебенә күрә йөйө, йөйөнә күрә көйө.

42. **Каково время, таково и племя.**
Замананың ниндәй — яҙмышың да шундай.

43. **Каково дерево, таков и плод.**
Ағасына күрә емеше.

44. **Каков огонь, таково и пламя.**
Усағы ниндәй — ялҡыны шундай.
Көтөүсеһенә ҡарап көтөүе.
Еренә ҡарап йыланы, тауына ҡарап боланы.

45. **Каков пастырь, таков и приход.**
Эйәһенә күрә бейәһе.

46. **Каков привет, таков и ответ.**
Һорауына күрә яуабы.

47. **Каков род, таков и приплод.**
Ит аҫылы ҡарталыр, зат затына тарталыр.
Нәҫел — нәҫелгә, тилсә — тамырға.

48. **Каков родился, таков и есть: сверху не закрасишь.**
Инәнән ҡыйыҡ тыуған, ҡашыҡҡа һалһаң да тураймаҫ.

49. **Каков Савва, такова ему и слава.**
Килбәте ниндәй — күләгәһе шундай.
Сөйөнә күрә тукмағы, туйына күрә таҡмағы.

50. **Каков сад, таковы и яблони.**
Ағасына күрә алмаһы.

51. **Каков ты до меня, таков и я до тебя.**
Үҙең нисек, мин дә шулай.

52. **Каков учитель — таков и ученик.**
Хәлфәһенә күрә шәкерте.

53. **Каков хозяин, таков и слуга.**
Хужаһына күрә ялсыһы.

54. **Каковы дружки, таковы и пирожки.**
Ҡунағыңа ҡарап икмәгең тел.
Ҡунағына ҡарап хермәте.

55. **Каковы сами, таковы и сани.**
Кетеүсеһенә ҡарап көтеүе.
Еренә ҡарап йыланы,
тауына ҡарап боланы.

56. **Каковы сани, таковы и оглобли.**
Атына күрә санаһы, максатына күрә сараһы.

57. **Какое дерево, таков и клин, каков батька, таков и сын.**
Атаһы болан атмағандың балаһы ҡолан атмаҫ.
Атаһы ниндәй, уланы шундай.

58. **Какой палец не укуси, все больно.**
Бармактың ҡайһыһын тешләһәң дә ауырта.

59. **Калека от могилы бежит, а здоровый в могилу спешит.**
Ғәрип йәшәүҙән туймаҫ.

60. **Капля за каплей — образуется озеро.**
Тамсы тама-тама күл була.

61. **Капля (и) камень долбит.**
Тамсы таш яра.
Тамсы тама-тама таш тишә.
Тамсы ташты ла тишә.

62. **Катучий камень мохнат не будет.**
Яткан таш мүкләнә, йөрөгән таш шымара.

63. **Кашу маслом не испортишь.**
Майҙан бутҡа боҙолмаç.

64. **Кашу свари, да еще и в рот положи.**
Алма беш, ауыҙыма төш.

65. **Клади навоз густо, в амбаре не будет пусто.**
Мул ашлаһаң ереңде, күп алырһың иғенде.

66. **Клевета, что уголь: не обожжет, так замарает.**
Ҡалған хәтерҙең ҡары китһә лә, боҙо китмәç.

67. **Клин клином вышибается.**
Алмас алмас менән киçелә.
Ҡар башына ҡар етә.
Көс көс менән өңелә.

68. **Ковыряя в зубах, не насытишься.**
Ашап туймағанды ялап туймаçһың.

69. **Кобылка есть — хомута нет, хомут добыл — кобылка ушла.**
Һабы килһә — йәбе, йәбе килһә, һабы (ибе) килмәй.

70. **Когда гнев впереди, ум позади.**
Асыу — алдан, аҡыл — арттан.
Асыу алдан йөрөр, аҡыл арттан йөрөр.

71. **Когда месяц светит, так и звезд не нужно.**
Айым тура баҡҡанда, йондоҙҙарға йоҙроҡ.

72. **Когда начинается война, черт расширяет преисподнюю.**
Яу яғанан алғанда, эт итәктән алыр.

73. **Когда нет охоты, не спорится и работа.**
Көсләп астырған күҙҙең нуры юк.

74. **Когда нет состязания в стрельбе — все стрелки, когда нет борьбы — все силачи.**
Яуҙаң һуң батыр күбәйә.

75. **Когда потчуют, и воду пей.**

Һыйлағанда һыу булһа ла эс.

76. **Когда радость — не ликуй, при беде — не паникуй.**

Шатлыҡ күрһәң, шашма, ҡаза күрһәң, аҙашма.

77. **Когда рук много, работа спорится.**

Ауыр эште күмәк ҡул еңгән.

78. **Кого медведь драл, тот и пня боится.**

Йылан саҡҡан дилбегәнән ҡурҡҡан.

Ҡурҡҡанға һәр ҡыуаҡ — ҡараҡ.

Кис ҡурҡҡан көндөҙ сыра яндырған.

79. **Козел по горам — баран по горам.**

Эт саба тип, бет саба.

80. **Коли быть собаке битой, найдется и палка.**

Ғәмәленә күрә әмәле.

81. **Колотись, бейся, а все надейся.**

Аяҡ-ҡулың өҙөлһә лә, өмөтөң өҙөлмәһен.

82. **Колхоз без учета, что дом без дверей.**

Иҫәпһеҙ колхоз — ишекһеҙ йорт.

83. **Кому детей родить, тому бы их и взрастить.**

Баланы көм тапҡан, шул аҫраһын.

84. **Кому пироги и пышки, а кому (мне) синяки и шишки.**

Миңә булған — миңле булған.

85. **Кому поведется, у того и петух несется.**

Бәхетленең этәсе лә күкәй һала.

Бәхетленең кәмәһе лә ҡоронан йөрөй.

Алға киткәндең аты утлай.

86. **Кому работа в тягость, тому неведома радость.**

Ялҡауҙың ялы булмай.

87. **Кому суждено быть повешенным, тот не утонет.**

Аҫылырға яҙған һыуҙа батмаҫ.

Буласакка сара юк.

88. **Кому что, а курице просо.**

Берәү карай тамаша, берәү карай алаша.

89. **Кому что думается, тот того и боится.**

Күңелгә килгән алға килә (тиҙәр).

90. **Кому что по душе, а цыганку— яичница.**

Кемгә кыҙ, кемгә кымыҙ.

91. **Коней на переправе не меняют.**

Кисеү кискәндә ат туғармайҙар.

92. **Конец — делу венец.**

Эштең тәме — аҙағында.

93. **Кончил дело, гуляй смело.**

Эш бөткәс, уйнарға ярай.

94. **Конь о четырех ногах, да (да и тот) спотыкается.**

Дүрт тояклы ат та (мал да) һерлегә.

95. **Конь скачет, а всадник похваляется.**

Ир мактаныр, корал эшләр.

96. **Конь с конем, а вол с волом.**

Ишәк ише менән, дуңғыҙ түше менән.

Дуңғыҙ түше менән, эт ише менән.

97. **Коня куют, а жаба ногу подставляет.**

Ат тояғын дагалағанда, бака ботон кыҫтырған.

98. **Коня подаришь — умрет, шубу подаришь — износится, а добро все переживет.**

Ат бирһәң — үлер, тун бирһәң — туҙыр, якшылык барыһын да уҙыр.

99. **Коня хвали через месяц, а жену — через год.**

Айһыҙ ат мактама, йылһыҙ катын мактама.

100. **Корова на дворе, (и) харч на столе.**
Һыйлы көнең һыйырҙа.

101. **Коротко и ясно, оттого и прекрасно.**
Ҡыҫҡалыҡта — оҫталыҡ.

102. **Корявое дерево не срубишь, солнца не увидишь.**
Кәкре ағасты киҫмәй, өл иҫмәй.

103. **Кот из дома — мышки в пляс.**
Бесәй булмаған өрҙә сыскан ҡотора.

104. **Которая корова пала, та по три удоя давала.**
Үлгән һыйыр һөтлө була.

105. **Кошачьи глаза дыму не боятся.**
Эт күҙе төтөн белмәҫ.

106. **Кошке — игрушки, а мышке — слезки.**
Сысканға үлөм, бесәйгә көлкө.

107. **Кошки дерутся — мышам раздолье.**
Ике ҡош талашһа, уксыға йөн.

108. **Краденое добро впрок не идет.**
Урланған малда бәрәкәт юк.

109. **Красота до венца, а ум до конца.**
Матурлыҡ туйҙа кәрәк, аҡыл көн дә кәрәк.

110. **Красота нужна на свадьбе, а любовь всегда.**
Матурлыҡ туйҙа кәрәк, мөхәббәт көн дә кәрәк.

111. **Красавица лицом красна, мастер — делом.**
Сибәрҙең йөҙө уртаҡ, оҫтаның ҡулы уртаҡ.

112. **Красивого человека и полюбить не грех.**
Төҫө барҙан төңөлмә.

113. **Красна девица не в хороводе, а в огороде.**
Килбәтлө ҡыҙ килен булғас күренер.

114. **Красна речь пословицей.**
Йөҙ күрке — һаҡал, һүҙ күрке — мәҡәл.

115. **Краткость — сестра таланта.**
Ҡыҫҡалыҡта — оҫталыҡ.

116. **Крепок задним умом.**
Артҡы аҡылға кем дә бай.

117. **Крепче запрешь, вернее найдешь.**
Алыҫ һалһаң, яҡындан алырһың.

118. **Кривой не беда, а горе — криводушный.**
Ҡырын ултырһаң да, тура һөйлә.

119. **Кривой среди слепых — король.**
Һандуғас юҡ йылды ҡарға дан тотор.

120. **Криво стреляет, да прямо попадает.**
Ҡыйыш атып, тура тейҙерә.

121. **Кровное родство пуще духовного.**
Йән тартмаһа, ҡан тарта.

122. **Круглый дурак.**
Шыр тиле.

123. **Кто меньше спит, тот больше знает.**
Аҙ йоҡлаған күп белер.
Аҙ йоҡлаһаң, күп белерһең.

124. **Кто везет, того и погоняют.**
Эште эшләгән кеше өҫтөнә ейәләр.

125. **Кто взял, на том один грех; у кого пропало, на том — сто.**
Алған бер яҙыҡлы, алдырған мең яҙыҡлы.

126. **Кто встал пораньше, ушел подальше.**
Иртә торғандың ырыҫы артыр.
Юлға сыҡһаң, иртә сыҡ.

127. **Кто вчера солгал, тому и завтра не поверят.**
Ялғансының дереҫ һүҙенә лә ышанмаҫтар.
Ялғансының йорто янған — берәү ҙә ышанмаған.

128. **Кто говорит, тот сеет, кто слушает, тот жнет.**
Һөйләгән — аҡыл сәсә, тыңлаған — аҡыл йыя.

129. **Кто грамоте горазд, тому не пропасть.**
Кто грамоте горазд, тот маху не даст.
Белеме бар хур булмаҫ.
Белемле үлмәҫ, белемһеҙ көн күрмәҫ.

130. **Кто долго выбирает, тот всегда обманется.**
Кто думает три дни, тот выберет злыдни.
Һайланған — һаҙға, осраған таҙға.

131. **Кто ищет, тот находит.**
Эҙләгән — тапҡан, ташҡа ҡаҙаҡ ҡаҡҡан.

132. **Кто ленится, тот не ценится.**
Ялҡауға ҡәҙер юҡ.

133. **Кто ленивый, тот и сонливый.**
Ялҡауҙы йоҡо баҫыр.

134. **Кто лукавит, того черт задавит.**
Хәйләле эш хәйерһеҙ.

135. **Кто мало говорит, тот больше делает.**
Аҙ һөйләгән күп эшләр.

136. **Кто меньше говорит, тот ума набирает.**
Һүҙең һирәк булһа, аҡылың зирәк булыр.

137. **Кто меньше толкует, тот меньше врет.**
Күп һүҙ ялғанһыҙ булмай.

138. **Кто много болтает, тот беду на себя накликает.**
Тик тормаған телдә бәлә бар.

139. **Кто много говорит, тот мало делает.**
Күп һөйләгән әҙ эшләр.

140. **Кто много грозит, тот мало вредит.**
Һуҡмаҫ һуйыл күтәрер.

141. **Кто на все руки, у того нет скуки.**
Эшһеҙгә көн үтмәй, эшлегә көн етмәй.

142. **Кто (в работе) не горит, тот небо коптит.**
Ғәмһеҙ кеше — йәнһеҙ кеше.

143. **Кто не работает, тот не ест.**
Эшләмәгән ашамай.

144. **Кто не рискнет, тот не выиграет.**
Тәүәккәлләгән таш йоткан (ярған).

145. **Кто не пробовал горького, не оценит сладкого.**
Көл булмай гөл булмаҫһың.
Ҡыйынлығын күрмәй ҡаймағын ашап булмай.

146. **Кто не хочет, тот повода ищет.**
Теләгән әмәлен эҙләр, теләмәгән сәбәбен эҙләр.

147. **Кто ничего не имеет, тот ничего не боится.**
Сисенгән һыуҙан ҡурҡмаҫ.

148. **Кто новины не видал, и ветоши рад.**
Ит күрмәгәнгә үпкә лә танһыҡ.

149. **Кто нужды не знает, тот и бога забывает.**
Аҙыҡ мулда бисмилла онотола.

150. **Кто нужды не видал, тот и счастья не знает.**
Михнәт күрмәгән, рәхәттең ҡәҙерен белмәҫ.

151. **Кто от кого, тот и в того.**
Атаһына ҡарап балаһы.

152. **Кто первый в труде, тому и слава везде.**
Ҡарағайға ҡарап тал үҫер, хеҙмәтенә ҡарап, дан үҫер.

153. **Кто плачет от сердца, вызывает слезы даже у слепого.**
Ихлас илаһаң, һуҡыр күҙҙән дә йәш сыға.

154. **Кто поздно ходит, сам себе шкодит.**
Йәһәтләһәң, ит бешә, һуңға ҡалһаң, бит бешә.

155. **Кто проворен, тот доволен.**
Сәмле кеше — мәлле кеше.

156. **Кто работает, тот и ест.**
Тик тормаған туҡ торған.

157. **Кто рано встает, тому Бог дает.**
Иртә торғандың ырыҫы артыр (юлы уңыр).

158. **Кто Родиной торгует, того кара не минует.**
Илен һатып ашаган ике генә көн йәшәгән.

159. **Кто родителей почитает, тот вовеки не погибает.**
Ата-әсә алғышы* утка-һыуға батырмаҫ.

160. **Кто другому яму копает, сам в нее попадет.**
Кешегә баҙ ҡаҙыма, үҙең тешерһең.

161. **Кто сам упал, тот не плачет.**
Үҙе йығылған иламаҫ.

162. **Кто посеет ветер, тот пожнет бурю.**
Ел сәсһәң, дауыл урырһың.
Кешегә яуызлык ҡылһаң, яуызлык табырһың.

163. **Кто сирых напитает, того Бог знает.**
Алғаныңдан биргәнең яҡшы.

164. **Кто смел, тот и съел.**
Тәүәккәлләгән таш йоткан (ярган).

165. **Кто с мечом придет, от меча и умрет.**
Ҡылыс менән килгән ҡылыстан үлер.
Ҡылыс күтәргән ҡылыстан үлер.

166. **Кто старое помянет, тому глаз вон.**
Үткән эшкә үкенмә, үкенһәң дә өткермәҫ.
Үткән эштән төш яҡшы.
Үткән эш — беткән эш.

167. **Кто ударить не в силах, за большой камень хватается.**
Һуға алмаған күҫәк күтәргән.
Көсө етмәҫ күҫәк күтәрер.

---

* *Алғышы* — рәхмәте.

168. **Кто украл — у того один грех, у кого украли — у того десять.**

Урлаған бер ғәйепле, урлаткан мең ғәйепле.

169. **Кто украл яйцо, украдет и курицу.**

Төймә урлаған дейә лә урлар.

170. **Кто успел, тот и съел.**

Кем өлгөр — шул алғыр.

171. **Куда ветер, туда и он.**

Ел ҡайһы яҡҡа өрә, ул — шул яҡҡа.

172. **Куда грива, туда и хвост.**

Эт артынан — ҡойроҡ.

173. **Куда иголка, туда и нитка.**

Энә үткән ерҙән еп тә үтә.

174. **Куда ни кинь, всюду (везде) клин.**

Ҡайҙа ла бер ҡояш.

175. **Куй железо, пока горячо.**

Тимерҙе ҡыҙыуында һуҡ.

176. **Кум говорит наобум, а кума — бери на ум.**

Улым, һиңә әйтәм, киленем, һин тыңла.

177. **Купленый кус горек.**

Һатып алған — һарымһаҡ.

178. **Курица соседа всегда выглядит гусыней.**

Күршенең тауығы ҡаҙҙай, ҡатыны ҡыҙҙай.

179. **Курицу яйцо не учит.**

Күкәй тауыҡты ейрәтмәй.

180. **Кутит да людей мутит.**

Үҙе урлай, үҙе юллай.

Л

1. **Ласковое слово и кость ломит.**
Йылы һүҙ һөйәктән үтә.

2. **Ласковое слово лечит.**
Яҡшы һүҙ йәнгә рәхәт, яман һүҙ йәнгә йәрәхәт.
Яҡшы һүҙ — йән аҙығы, яман һүҙ — баш ҡаҙығы.

3. **Ласковое слово многих прельщает.**
Яҡшы һүҙ яу туҡтатырға ярай.
Татлы тел йыланды өңөнән сығарыр.
Тәмле тел йылан арбар.

4. **Ласковое слово пуще дубины.**
Йылы һүҙ таш иретә.
Ҡаты һүҙҙән тал һына, йомшаҡ һүҙҙән таш һына.
Татлы тел таш ярыр.

5. **Ласковое слово слаще меда.**
Яҡшы һүҙ балдан татлы.
Татлынан татлы — яҡшы һүҙ, затлынан затлы — яҡты йөҙ.

6. **Ласковое теля двух маток сосет.**
Имә белгән ҡолон ике бейәнең һөтөн бөтөргән.
Ауыҙы йомшаҡ ҡолон биш бейәне имер.

7. **Легка ноша на чужом плече.**
Әҙергә — хәҙер (бәҙер).

8. **Легки взятки, тяжелы отдайки.**
Алыуы еңел булһа ла, биреүе ауыр.

9. **Легко добыто — легко прожито.**
Елдән килгән елгә китә.

10. **Легко найти счастье, а потерять еще легче.**
Бәхет ҡошо ҡунғанда беленмәй, осоп киткәндә беленә.

11. **Легко очернить, нелегко обелить.**
Ҡарайған бит тиҙ ағармай.

12. **Легко чужими руками жар загрести.**
Кеше ҡулы менән елкә тырнауы еңел.

13. **Лег — свернулся, встал — встряхнулся.**
Торһам — ашым, ятһам — башым.

14. **Лежа и камень мохом обрастает.**
Ятҡан таш мүкләнә, йөрөгән таш шымара.

15. **Лежа на берегу, плавать не научишься.**
Ярҙа ултырып, йөҙөргә өйрәнмәйҙәр.

16. **Лежачего не бьют.**
Йығылғанды дөмбәҫләмәйҙәр (түбәләмәйҙәр).

17. **Лежебоке и солнце не в пору всходит.**
Ялкауға ҡояш та ваҡытында сыҡмай.

18. **Лекарство не лечит, а калечит.**
Сама менән — дарыу, саманан уҙһа — ағыу.

19. **Лекарство — тот же яд.**
Ағыу менән дарыу бер заттан.

20. **Ленивому и в будни праздник.**
Ялкауға көн дә байрам.

21. **Ленивый всегда так: «хлеба давай по пуду, а работать не буду».**
Эшкә булһа — «алла башым», ашҡа булһа — «ҡайҙа ҡашығым?».

22. **Ленивый могилы не стоит.**
Ялкауға ҡәбер хәрәм.

23. **Ленивый сидя спит, лежа работает.**
Ялкау баҫып йоҡлай, ултырып эшләй.

24. **Леность наводит на бедность.**
Ярлылыҡтың башы — ялкаулыҡ.

25. **Лень ленивому и за ложку взяться.**
Ялкауға ҡашыҡ та ауыр.

26. **Лес лесом, а бес бесом.**

Ҡаҙ ҡаҙ менән, таҙ таҙ менән.

27. **Лес слышит, а поле видит.**

Урман — ҡолаҡ, ялан — күҙ.

28. **Лесом шел, а дров не видал.**

Күңел күҙе күрмәһә, маңлай күҙе — ботаҡ тишеге.

29. **Летний день год кормит.**

Йәйге (яҙғы) көн йыл туйҙыра.

30. **Летом не соберешь, зимой не найдешь.**

Ҡар өҫтөндә ҡарға тиҙәге лә табылмай.

31. **Лживому, хоть и правду скажет, никто не поверит.**

Ялғансының дөрөҫ һүҙенә лә ышанмаҫтар.

Ялғансының йорто янған, берәү ҙә ышанмаған.

32. **Либо в сук, либо в тетерю.**

Тейһә — тейенгә, теймәһә — ботаҡҡа.

33. **Либо грудь в крестах, либо голова в кустах.**

Йә баш, йә мал.

34. **Либо пан, либо пропал.**

Йә баш, йә мал.

35. **Либо рыбку съесть, либо на мель сесть.**

Йә уңам, йә туңам.

36. **Либо сена клок, либо вилы в бок.**

Йә үләһең, йә ҡалаһың.

37. **Лиха беда начало.**

Эште башлауы ғына ауыр, башлаһаң, эш ҡарышмай.

Эшләһәң, эш ҡарышмай.

Башлаған эш — бөткән эш.

38. **Лиха беда одну нажить, другая — сама придет.**

Бәлә-каза игеҙ йөрөй.

Ҡайғы килһә, игеҙ килә.

39. **Лихва да лесть — дьяволу в честь.**
Ялағайланыу ҙа яман, яла яғыу ҙа яман.

40. **Лихо помнится, а добро забывается.**
Яҡшылыҡ тиҙ онотолһа ла, яманлыҡ онотолмай.

41. **Лицом хорош, да душой не пригож.**
Үҙе ҡыҙыл, үҙәге ҡорт.
Тыштан ялтырай, эстән ҡалтырай.

42. **Лишнее говорить, себе навредить.**
Уйламай һөйләгән — ауырымай үлгән.

43. **Лишнее слово досаду наводит и до стыда доводит.**
Тартай теленән таба (табыр).
Тик тормаған теленән табыр.

44. **Лишнее слово — лишний промах.**
Абайламай һөйләгән — ауырымай үлгән.
Күп һүҙ быҙау имеҙә.

45. **Лишние деньги — лишние хлопоты.**
Байлыҡтың мәшәҡәте үҙе менән артыр.

46. **Лодка есть, весел нет.**
Кәмәһе булһа, ишкәге юҡ.
Ун икенең бере юҡ.

47. **Лодырь всегда найдет причину, чтобы не работать.**
Ялҡауға ял табыла.

48. **Лодырю всегда нездоровится.**
Ялҡауға эш ҡушһаң, башы ауыртыр.

49. **Ложка дегтя испортит бочку меда.**
Бер ҡарын майҙы бер ҡомалаҡ боҙа.
Бер тәпән балды бер тамсы ағыу боҙор.
Бер тамсы дегет бер мискә балды боҙор.

50. **Ложка дорогá к обеду.**
Ҡыҙыл йомортка көнөндә ҡиммәт.

51. **Ложкой не наелся, языком не налижешься.**
Ашап туймағанды ялап туймаҫһың.

52. **Ложь на гнилых ногах ходит.**
Ялғандың аяғы ҡыҫҡа.

53. **Ложь на тараканьих ножках ходит.**
Ялғандың аяғы етеҙ.

54. **Ломит как лошадь, рычит как собака.**
Ат кеүек эшләй, эт кеуек тешләй.

55. **Лошадь не идет, так и телега стоит.**
Ат тартмаһа, арба бармай.

56. **Лошадь признают по зубам, человека — по делам.**
Ат — тешенән, кеше эшенән билдәле.

57. **Лукавый друг хуже недруга.**
Рыя дуҫтан тура һүҙле дошман артык.

58. **Лукавых людей не имей за друзей.**
Ике йөҙлө дуҫтан дошман яҡшы.

59. **Лучше быть в деревне первым, чем в городе последним.**
Ҡаланың ҡоло булғансы, даланың эте бул.

60. **Лучше быть соловьем в кустах, чем вороной в лесах.**
Ҙур урманда ҡарға булғансы, бер ҡыуаҡта былбыл бул.

61. **Лучше в глаза, чем за глаза.**
Ситкә әйткәнсе, биткә әйт.

62. **Лучше голубь в тарелке, чем глухарь на току.**
Үле арыҫландан тере бесәй артык.

63. **Лучше рябчик в руках, чем два на ветке.**
Лучше синица в руках, чем журавль в небе.
Һауалағы торнанан ҡулдағы турғай (сәпсек) артык.

64. **Лучше яйцо сегодня, чем курица завтра.**
Иртәгәге тауыктан бөгөнгө йомортка (себеш) артык.

65. **Лучше меньше да лучше.**
Бер булһын, берәгәй булһын.

66. **Лучше поздно, чем никогда.**
Һис булғансы, кис булһын.

67. **Лучше смерть славная, чем жизнь позорная.**
Хур булып йәшәүҙән намыҫлы үлөм артыҡ.
Яман йөрөмдән яҡшы үлем артыҡ.

68. **Лучше смерть, чем бесчестье.**
Мәсхәрәнән үлем яҡшы.
Үлөмдән хурлыҡ яман.
Дарға менһәң дә, дан мөнән мен.

69. **Лучше умереть стоя, чем жить на коленях.**
Ҡурҡаҡ (ҡол) булып йәшәүҙән үлем яҡшы.

70. **Лучше умная хула, чем дурацкая похвала.**
Аҡылһыҙҙан маҡталғансы, аҡыллынан бер тиргәл.

71. **Лучше хлеб с водой, чем пирог с бедой.**
Ас тамагым, тыныс ҡолағым.

72. **Льстец под словами — змей под цветами.**
Баллы һүҙ баш әйләндерә.
Теленең осо татлы, төбө ҡортло.

73. **Любви все возрасты покорны.**
Мөхәббәт йәш һорамай.

74. **Любишь брать, люби и отдавать.**
Ала белһәң, бирә лә бел.

75. **Любишь гостить, люби и к себе звать.**
Ҡунаҡ ашы ҡара-каршы.

76. **Любишь кататься, люби и саночки возить.**
Рәхәтен күргәнһең, михнәтенә лә түҙ.

77. **Любишь тепло, люби и дым.**
Балын яраткас, ҡортон да ярат.

78. **Любовь зла — полюбишь и козла.**
Йәне төләгән (һөйгән) йылан ите ашаған.